

HATÁROK & HATÁRÁTLÉPÉSEK

PROGRAM- ÉS
ABSZTRAKTFÜZET

ELTE EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM
2021. 02. 25. – 2021. 02. 27.

HATÁROK ÉS HATÁRÁTLÉPÉSEK

2021. FEBRUÁR 25–27.

programfüzet

február 25., csütörtök

15:00–15:15 **Megnyitó:** Laczkó Krisztina és Vaderna Gábor

15:15–15:30 **Könyvbemutató:** *Perspektívák: irodalom, nyelv, kultúra* –
Kazsimér Soma és Kerti Anna

A KULTÚRA TÁRSADALMI ÁRAMLÁSA

Szekcióelnök: Pintér Borbála

15:30–16:00 **Daróczi Jakab (ELTE):** Zsáner a magyarórán: Ami a tantervből kimarad

16:00–16:30 **Balázs Renáta (ELTE):** Az irodalomoktatás általános helyzete Finnországban és Magyarországon

16:30–16:45 SZÜNET

16:45–17:15 **Farkas Flóra (ELTE):** Bilingvis kiadványokkal kapcsolatos műfordítói attitűdök

17:15–17:45 **Török Tímea (ELTE):** Jagyelda – Janikovszky Éva elbeszélője a *Már óvodás vagyok* című műben

17:45–18:15 **Tisza Eleonóra Márta (DE):** A tér jelentősége és átalakulása a kortárs könyvvásárlásban

FORMA, JELENTÉS, SZIMBOLIZÁCIÓ

Szekcióelnök: Krizsai Fruzsina

15:30–16:00 **Prótár Noémi (ELTE):** Az ÖSSZETARTOZÁS és én – egyes szám első személyű alakok használati tendenciái telekommunikációs cégek Facebook-posztjaiban a tavaszi koronavírus-veszélyhelyzet alatt

16:00–16:30 **Soós Anna (ELTE):** A szerelem fogalmának reprezentációi Randóti Miklós műveiben

16:30–16:45 SZÜNET

16:45–17:15 **Bajzát Tímea Borbála (ELTE):** A buletikus-volitív modális szemantikai tartománnyal érintkező főnévi igeneves konstrukciók azonosítása

17:15–17:45 **Szlávich Eszter (ELTE):** Segédigeszerű melléknevek a komplex magmondatokban

17:45–18:15 **Roskó Mira (ELTE):** A melléknevek attributív és predikatív használatának korpuszalapú vizsgálata

február 26., péntek

délelőtt

KÖZÉP- ÉS KORA ÚJKORI IRODALOM

Szekcióelnök: Kiss Farkas Gábor

- 8:30–9:00 **Finta Mária Anna (ELTE):** A „fool's literature” megjelenése Angliában. Egy népi hagyomány irodalmivá válása
- 9:00–9:30 **Hajdu Ildikó (ELTE):** Hagyomány és *inventio* – Balassi Bálint istenes verseinek poétikája
- 9:30–10:00 **Ráday Zsófia (ELTE):** Tinódi Sebestyén *Sokféle részögösről* című versének toposzai, motívumai és sajátos szempontrendszere
- 10:00–10:15 SZÜNET
- 10:15–10:45 **Török Ábel (ELTE):** Egy vulgáris nyelvű hősköltemény filológiai vizsgálata
- 10:45–11:15 **Kovács Péter (PTE):** A fegyelem igája és törvénye – Adalékok a Kisebbik István-legendá szerzőjének műveltségéhez

KORTÁRS MAGYAR IRODALOM

Szekcióelnök: Lengyel Imre Zsolt

- 8:30–9:00 **Bálint Zsófia (SZTE):** A Múzsza visszaszól - Megkonstruálódó női képek Turi Tímea *Anna visszafordul* című kötetében
- 9:00–9:30 **Békefi Teodóra (ELTE):** A redukció kísérlete Németh Gábor szövegeiben
- 9:30–10:00 **Borbíró Aletta (SZTE):** Hétköznapi hősök: A superhőslét László Zoltán *Világvégék* című novellájában
- 10:00–10:15 SZÜNET
- 10:15–10:45 **Köszeghy Ferenc (ELTE):** Posztdigitális állapot és újmediális tapasztalat Kerber Balázs *Conquest* című művében
- 10:45–11:15 **Nyerges Csaba (ELTE):** Kapcsolatok Kiss Tibor Noé *Inkognitó* című regényében

SZÁZADFORDULÓ MAGYAR IRODALMA

Szekcióelnök: Gintli Tibor

- 8:30–9:00 **Balogh Gyula (SZTE):** Krúdy és a prikulics, Román folklórelemek egy *Kisértetek* című novellában
- 9:00–9:30 **Santaveczi Anita (ELTE):** „Ez vagy te. És te ez vagy” Rembrandt szemben az önarcképével – Határosság/ határtalanság Bródy Sándor *Rembrandt* című alkotásában
- 9:30–10:00 **Zászkaliczky Réka (ELTE):** A kívülállás és az átmenetiség poétikája Krúdy Gyula *Mit látott Vak Béla szerelemben és bánatban* című regénytöredékében
- 10:00–10:15 SZÜNET
- 10:15–10:45 **Schranz Áron (PPKE):** „Mi van a fölszín alatt a Bácskában?! ...”. Bácska-toposzk a századforduló irodalmában
- 10:45–11:15 **Santaveczi Anita (ELTE):** „Keleten Japán viszi azt a bizonyos fáklyát.” Japán-kép a századforduló prózájában (Gozsdu Elek, Justh Zsigmond, Harsányi Kálmán)

február 26., péntek

délután

11:15–12:15

EBÉDSZÜNET

12:15–13:15

Plenáris előadás: Schein Gábor (ELTE): Határ vagy feltételes megálló? Vissza a 90-es évekbe

13:15–13:30

SZÜNET

SZÍNHÁZTUDOMÁNY

Szekcióelnök: Pikli Natália

13:30–14:00 **Kazsimér Soma (ELTE):** A versszínház hangzása - *Szép versek* színház

14:00–14:30 **Kovács Dominik (ELTE):** Betegségnarratívák és elfojtás-alakzatok Bródy Sándor *Tímár Liza* című darabjában

14:30–15:00 **Mohai Aletta (SZTE):** Da Bunjevac živi – A népi identitástudat megjelenése Karagity Antal drámáiban

15:00–15:15

SZÜNET

15:15–15:45 **Kovács Viktor (ELTE):** „Mert olyan vagy, mint Ördög Sára!” - Intrikusábrázolási azonosságok Vörösmarty Mihály *Csongor és Tündéje*, illetve Tóth Ede *A tolonc* című népszínműve között

15:45–16:15 **Ungvári Sára (ELTE):** Magyar mélyszegénységi falvak és azok alkalmazott színházi reprezentációja az *Éljen soká Regina!* és a *Szociopoly* című előadások elemzése mentén

16:15–16:45 **Mike Laura (SZTE):** Határátlépések az angol koramodern bosszútragédiák tanulmányozásában

REPREZENTÁCIÓ, KONSTRUKCIÓ, TÁRSAS CSELEKVÉS

Szekcióelnök: Domonkosi Ágnes

13:30–14:00 **Tóth Áron Tamás (DE):** A hazugság szemiotikája

14:00–14:30 **Köszegi Áron (ELTE):** „Egy igazi férfinak igazi borbély jár” – Férfiképek a Humen Magazinban

14:30–15:00 **Szabó Nikolett (ELTE):** Nyelvészeti etnográfia a határon túl - nyelvi ideológiák a csallóközi egyetemisták körében

15:00–15:15

SZÜNET

15:15–15:45 **Árva Kata Emese (ELTE):** Milyen színű a szombat? – Az egyszerű főnevekről történő színasszociációk jellemzése

15:45–16:15 **Ugrin Bálint József, Nagy Eszter, Nagy Vivien (ELTE):** A szótag részei mint önálló mentális reprezentációk lexikális döntési feladatban

16:15–16:45 **Hidi Boglárka (ELTE):** Női és férfi jellemzők nyelvi reprezentációja Bródy Sándor *A tanítónő* című drámájában

február 26., péntek

délután

KORTÁRS VILÁGIRODALOM

Szekcióelnök:

- 13:30–14:00 **Gaál Gabriella (PTE):** Az 1989-es rendszerváltozás reprezentációi a kortárs női lengyel prózában
- 14:00–14:30 **Szilák Flóra (ELTE):** A határ változása – a változás határa. J. M. Coetzee *Szégyen (Disgrace)* című regényéről
- 14:30–15:00 **Panágl Zsófia Gabriella (ELTE):** Határok és határátlépések Deborah Feldman *Unortodox* című művében
- 15:00–15:15 SZÜNET
- 15:15–15:45 **Veszprémi Szilveszter (SZTE):** Önéletírás a válságból: Az elsőgenerációs értelmiségivé válás és az otthon kulturális távolsága Ocean Vuong *Röpke pillanat csak földi ragyogásunk* című regényében
- 15:45–16:15 **Taskovics Viktória (SZTE):** „Nem a bizonytalanságot keresem, hanem a szálak kibogozására törekszem” – Patti Smith *M Train* című memoárja, mint posztmodern bűnügyi metafikció
- 16:15–16:45 **Csigó Ábel (ELTE):** „Mi marad meg?” Christa Wolf két elbeszélésének szimptomatikus olvasatához

február 27., szombat

délelőtt

18-19. SZÁZADI IRODALOM

Szekcióelnök: Szilágyi Márton

- 8:30–9:00 **Nagy Hilda (ELTE):** Kerékpározó feministák a századfordulón
- 9:00–9:30 **Kerpics Judit (SZTE):** A mediális váltás hatása Jósika Júlia hetilapban, majd kötetben megjelent életvezetési tanácsadó szövegeire
- 9:30–10:00 **Voloncs Attila (ELTE):** Kemény Zsigmond *Gyulai Pál* című regénye a realizmusviták kontextusában
- 10:00–10:15 SZÜNET
- 10:15–10:45 **Dékány Vanda (PPKE):** „Prága városának ragyogó csillaga...”: Nepomuki Szent Jánosról szóló népénekek a 18. századból
- 10:45–11:15 **Pintér Kitti (ELTE):** A jérbég arbalarbattirbi narbapló – *Az Egész az északi pólusig* madárnyelvének jelentőségéről

MÉDIUMOK, MŰVÉSZET, MÍTOSZ

Szekcióelnök: L. Varga Péter

- 8:30–9:00 **Jancsovics Klaudia (SZTE):** Amikor a határok elmosódnak: videójáték a krimiben, krimi a videójátékban
- 9:00–9:30 **Rétfalvi P. Zsófia (PTE):** Álmodok az *Álomfejtés* előtt (Az álom fogalmának megközelítései a 19. századi magyar értekezésekben)
- 9:30–10:00 **Varga Réka (SZTE):** A harmadik művészet - A képzőművész Csáth Géza
- 10:00–10:15 SZÜNET
- 10:15–10:45 **Kerti Anna Emese (ELTE):** „Nem más, mit szemlélsz: magad árnya, mi visszaverődik”. Daedalus és Icarus mítosza az antikvitástól napjainkig
- 10:45–11:15 **Dobos Barna (ELTE):** Saturnus hajója - Műfajok és médiumok határán (Ovidius: *Fasti* I. 229–254)
- 11:15–12:15 EBÉDSZÜNET
- 12:15–13:15 **Plenáris előadás: Horváth Péter (ELTE):** Módszerek magyar nyelvű versek gépi elemzésére
- 13:15–13:30 SZÜNET

február 27., szombat

délután

MODERN VILÁGIRODALOM

Szekcióelnök: Bengi László

- 13:30–14:00 **Babos Orsolya (ME):** Világnarratívák Philip K. Dick *Kizökkent idő* c. regényében
- 14:00–14:30 **Branczeiz Anna (PTE):** Labdajáték fordításokkal: John Berryman *The Ball Poem* című verséről magyar nyelvű fordításainak tükrében
- 14:30–15:00 **Császár Andrea Mária (PTE):** Az (ön)életrajziság határai – a privát és a társadalmi életrajz kérdése Hannah Arendt és Stefan Zweig írásaiban
- 15:00–15:15 SZÜNET
- 15:15–15:45 **Kutasi Dóra Mária (ELTE):** Beszélni arról, amiről nem lehet: Kiadás és szexualitás kapcsolata E. M. Forster *Maurice* és Evelyn Waugh *Utolsó látogatás* című regényében
- 15:45–16:15 **Szabó Barbara (PTE):** Primo Levi - 174517 - Damiano Malabaila
- 16:15–16:45 **Egri Petra (PTE):** A testarchívum kínzó vágya: Marina Abramović dekonstruktív poétikája

MODERN MAGYAR IRODALOM

Szekcióelnök: Kulcsár-Szabó Zoltán

- 13:30–14:00 **Bordás Máté (ELTE):** Nemes Nagy Ágnes és az antropocén
- 14:00–14:30 **Zámbó Bianka (PPKE):** A líra peremvidékének szűkszavúsága, avagy a rövidvers és rokon műfajainak vizsgálata
- 14:30–15:00 **Mosza Diána (ELTE):** „...koporsójában is finoman összeteszi a bokáját...” – karakterontológia az *Iskola a határon*ban
- 15:00–15:15 SZÜNET
- 15:15–15:45 **Szmeskó Gábor (SZTE):** A transzcendencia lehetősége Pilinszky János költészetében
- 15:45–16:15 **Tarnai Csillag (ELTE):** Testi fegyelmezettségtől a játékig – Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének játékontológia központú olvasata

HATÁROK ÉS HATÁRÁTLÉPÉSEK

2021. FEBRUÁR 25–27.

absztraktfüzet

Árvay Kata Emese

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

Milyen színű a szombat? – Az egyszerű főnevekről történő színasszociációk jellemzése

Kutatásomban arra keresem a választ, hogy milyen a színasszociációnak és a nyelvi tapasztalatoknak a viszonya egymáshoz. A vizsgálatom anyagát Lengyel Zsolt: A magyar asszociációs normák enciklopédiája szóanyagából kiválasztott egyszerű főnevek jelentették (fizikai tárgyak: szőnyeg, jegy, szék, út; természethez köthető kifejezések: Hold, hegy, erdő, óceán; absztrakt fogalmak: szombat, baj, világ, család). Ezeket irányított színasszociációkkal vizsgáltam interjúkon keresztül, valamint ennek az eredményeit összehasonlítottam az MNSZ2 szövegtörzs adataival. A korpuszadatok bevonását a color inference framework indokolta, ugyanis ez mutat rá arra, hogy minél több tapasztalatunk van egy adott dolgról, annál árnyaltabban fogunk színeket asszociálni róla, azonban nem tér ki arra, hogy a nyelvi tapasztalat is meghatározó-e ilyen szempontból.

Az interjúban említett színek nem teljesen korrelálnak a korpuszból kapott adatokkal. A korpuszban jellemzően állandósult szókapcsolatokban fordulnak elő színek, míg az asszociációknál számtalan egyéb minta érvényesülhet (metonímia, azonosítás, a prototipikus tárgy leírása). Az absztrakt fogalmakhoz érkezett a legkevesebb és a legkevésbé egységes színelemzés (a korpusz és az interjú adatait összevetve), míg a természethez köthető kifejezéseknél nagy átfedés volt a két adatsor között.

Annak ellenére, hogy a hapaxok, illetve az állandósult nyelvi kifejezések csökkentik a korpuszadatok érvényességét, egyes fogalmi körökben (fizikai tárgyak, természethez köthető kifejezések) hasznos adatforrás lehet, a kísérleti tesztelés mellett a szójelentésre irányuló kognitív nyelvészeti, pszicholingvisztikai vizsgálatokban is.

Babos Orsolya

Miskolci Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Modern irodalomtudomány

Világnarratívák Philip K. Dick *Kizökkent idő* c. regényében

Philip K. Dick írásainak gyakori vezérmotívumai a valóság és a fikció egymástól való megkülönböztethetlensége, az érzékszervi észlelésünk, és az érzékek útján szerzett empirikus tapasztalataink megbízhatatlansága, értelmezéseink dogmatikus és/vagy nézőpontfüggő volta, a hatalommal való visszaélés, a manipuláció és a paranoia. A *Kizökkent idő*ben az összes fentebbi problémakör feltűnik.

A regény főszereplője Ragle Gumm abban a hitben él, hogy 1959-et írnak, és egy amerikai kisvárosban lakik a rokonaival. A történet során azonban olyan benyomások érik, melynek révén megkérdőjeleződik mind a hozzá eljutó információk igazságtartalma, mind pedig az őt körülvevő anyagi világ valóságossága. A mű végén a megtévesztés ténye bebizonyosodik, okaira fény derül, de a narráció végig azon dolgozik, hogy újra és újra elbizonytalanítsa a fokkalizátorral együtt a befogadót is a szubjektív érzékelés megbízhatóságával, a manipuláció tárgyával, indítékaival és a manipulátorok kilétével kapcsolatosan.

Umberto Rossi felosztása alapján a mű értelmezése során három fő textuális szintet különíthetünk el, melyek kölcsönhatásban állnak egymással: a fikciós valóságot (elsődleges szöveg), a hiperfikciós valóságot (másodlagos szöveg) – ami a regény világán belül alternatív valóság, és az olvasó művön kívül eső valóságát (zéró szöveg). A zéró szövegen belül is elválnak egymástól az elfogadott/hivatalos, tankönyvekben szereplő történelmi narratíva, illetve az alternatív „ellentörténelmi” narratíva, amely a hivatalos állásponttól eltér, árnyalja azt, vagy éppen szemben áll vele.

Az, hogy a műben az elsőre fikciónak tűnő, a gyermeki, vagy éppen paranoid világlátás révén kikövetkeztetett valóságról végül kiderül, hogy ez az igazság, párhuzamban áll a műnek a mainstream irodalomból tudományos fantasztikumba való fokozatos átcsúszásával.

Előadásomban elsődlegesen a regény narratív szintjeinek felépítését, összefüggéseit és ezeknek a szöveg lehetséges értelmezéseit alakító hatását elemzem. Bemutatom a főszereplő valóság-megismerési folyamatának egymásra épülő, jól elkülöníthető fázisait, valamint a vizsgálatom konklúzióit felhasználva amellettt érvelek, hogy azon túl, hogy a regény a szerző valóság és illúzió viszonyát feldolgozó írásainak sorában is fontos állomás, meta-science fictionként, illetve a műfaj apológiájaként is funkcionál.

Bajzát Tímea Borbála

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom BA

A buletikus-volitív modális szemantikai tartománnyal érintkező főnévi igeneves konstrukciók azonosítása

A modalitás a nyelvészeti diskurzusban mind hazai, mind pedig nemzetközi viszonylatban nehezen meghatározható, többféle módon megközelített és értelmezett jelenség, illetve szemantikai fogalom (Mortelmans 2010: 1343). Ezen felül a premodális tartomány és a modális szemantikai tér közötti átjárás megfigyelése és leírása kevésbé kutatott részterülete a nyelvészeti modalitásnak (Van linden 2010: 9). A jelen vizsgálat ezzel a kérdéskörrel foglalkozik magyar nyelvű korpuszadatok elemzésével, funkcionális kiindulópontot érvényesítve (Tolcsvai Nagy 2017). A kutatás empirikus vizsgálati módszereket alkalmaz annak azonosítására, hogy a premodális jelentéssel asszociálódó (tehát lehetségességi relációt nem explikáló) részben a buletikus-volitív (a szereplő/megnyilatkozó vágyának, akaratának megfelelően lehetséges állapotot előhívó) főnévi igeneves kompozitumok (pl. szeretne V-ni) milyen nyelvi, konstrukcionális kidolgozottságban és kontextusban (például valamely beszédcselekvés összetett szerkezetének részeként) aktiválják a 'lehetségesség' szemantikai tartományt, megnyitva ezzel a modális teret az interszubjektív jelentésképzés során. A mintavételezés a Magyar Nemzeti Szövegtárból (MNSZ v2.0.5) történt, indirekt módszerekkel, a főnévi igenévi komponensen keresztül. Az előadásban is bemutatandó szempontrendszer alapján elemeztem az így vételezett mintát, a kinyert adatokat pedig a klaszteranalízis módszerének alkalmazásával dolgoztam fel. Az volt a célom, hogy szemantikai és a morfoszintaktikai jellemzők együttes figyelembevételével, a jellemzők együttállásai alapján olyan mintázatokat tudjak azonosítani, amelyek összefüggnek a premodális és a modális tartománnyal, illetve a kettő közti határ átlépésével. A klaszterezéssel nyert tulajdonságcsoportok alapján kvalitatív elemzéssel törekedtem a konstrukcionális mintázatok körülhatárolására, illetve annak feltárására, hogy milyen kidolgozói/műveleti (pl. felülírás, kiterjesztés lásd Imrényi 2017) relációk azok, amelyek a premodális-modális jelentésszerveződés szempontjából szerephez jutnak.

Imrényi András 2017. Az elemi mondat viszonyhálózata. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvtan. A magyar nyelv kézikönyvtára 4. Osiris. Budapest. 663–761.

Kiefer Ferenc 2005. Lehetőség és szükségszerűség. Tinta. Budapest.

Langacker, Ronald W. 2008. Cognitive Grammar: A basic introduction. Oxford University Press. Oxford.

Mortelmans, Tanja 2010. Modality in Cognitive Linguistics. In: Geeraerts, Dirk–Cuyckens, Hubert (eds.): The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. Oxford University Press. New York. 1343–1377.

Tolcsvai Nagy Gábor 2017 szerk. Nyelvtan. A magyar nyelv kézikönyvtára 4. Osiris. Budapest.

Van linden, An. 2010. From premodal to modal meaning: Adjectival pathways in English. Cognitive Linguistics 21 (3): 537–571.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-2 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Balázs Renáta

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

Az irodalomoktatás általános helyzete Finnországban és Magyarországon

A finnországi PISA-eredmények évről évre azt sugallják, hogy van mit tanulnunk a finnektől. Annak ellenére, hogy a finn gyerekek eredményei az elmúlt években szintén lefele irányuló tendenciát mutatnak, még mindig az élvonalban vannak.

A szövegértési kompetenciák eredményei nem függetleníthetők a finn nyelv és irodalom oktatásától. Előadásomban arra vállalkozom, hogy összehasonlítsam a finn és a magyar irodalom oktatását elsősorban a tantárgyi szabályozó dokumentumok alapján. Olyan kérdésekre keresem a választ, hogy miben jelölik meg ezek a dokumentumok az irodalom tanításának célját, tartalmát, módszereit. Mennyiben adnak választási szabadságot az oktatásban a tanároknak, illetve a diákoknak? A szövegértési kompetenciákat mennyiben kötik egy előre elkészített, nemzeti irodalmi kánon ismeretéhez? A kimeneti követelmények mennyiben fókuszálnak az ismeretanyag átadására, illetve a szövegértési kompetenciák mérésére? A felsorolt kérdések lehetséges válaszait a pedagógia, az irodalomelmélet és irodalomtörténet-írás határmezsgyéin érdemes keresnünk.

A kutatási anyagban nemcsak a szabályozó dokumentumokat, de a két ország tankönyvhasználati tényezőit is érintem. Az elmúlt években számos olyan projektet indított útjára a finn állam, amelynek célja az olvasási kedv növelése, ezáltal a szövegértési kompetenciák további romlásának megelőzése. Ezek a projektek nemcsak a finn, de magyar irodalomoktatás szempontjából is jelzésértékűek lehetnek arra nézve, hogy mennyiben lehetne (kellene) újragondolni az irodalomtanításról alkotott elképzeléseinket.

Bálint Zsófia

Szegedi Tudományegyetem, magyartanár – színház- és drámatanár szak

A Múza visszaszól – Megkonstruálódó női képek Turi Tímea *Anna visszafordul* című kötetében

Turi Tímea *Anna visszafordul* című kötete 2017-ben jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában. A kötet reflektál a női írók helyzetére, illetve a nők szerepére a hagyományosan férfiak által uralt irodalomhagyományban. A versekben megfogalmazódó ars poetica a Múza visszaszólásának aktusával írható le leginkább, mivel a kötetben hangot kapnak azoknak az irodalmi korszakoknak hősnői, akik hagyományosan a szerelmi líra elnémitott tárgyaként jelentek meg.

Turi a kötetben a különböző irodalmi korszakokban megjelenő női képekkel kezd párbeszédbe, újragondolja, alkotja vagy megkérdőjelezi őket. A versekben elsősorban olyan 19. századi regények ismert szereplői jelennek meg, mint Anna Karenina (*Anna visszafordul a peronról*) és Bovaryné (*A tenyésztés árát*), de felbukkannak alakok a görög mitológiából (Philemon a *Philemon emlékezik* és Tisbe a *Tisbe átkukucskál a falon* című versben), illetve a Bibliából is (Delila – *Sórek völgyében*). Turi a hagyományos irodalomtörténet korszakaiban és regisztereiben (pl. a mesében: *Fele királyság, Ezeregyéjszaka*) felbukkanó különböző női alakokkal folytat dialógust, nem egy hagyományos olvasói viszonyt alakítva ki a szövegekkel. Ilyen például a 'nő csak szerelemre vágyik' elképzelés cáfolása - más lehetőségek akarásának megjelenése a *Csupa magas C* című versben (ami Az operaház fantomja című regényre utal, a halhatatlan szerelem/szenvedély dekonstruálása Gemma Donati füveskönyve-ben vagy a mesei hagyományra reagálás, miszerint az aktív, cselekvő hercegek, szegénylegények mellett a nők a passzív megmentésre való királylányok szerepébe szorulnak (ez a téma a *Fele királyság* című versben kerül kifejtésre). Az említett irodalomhagyománnyal való párbeszédén kívül, a kötet reflektál női irodalom fontos szerzőire, mint Virginia Woolf és Jane Austen.

Előadásomban, összehasonlító irodalomtudomány módszereit alkalmazva, feminista elméletek felhasználásával vizsgálom és elemzem, hogy a kötet egyes versei milyen viszonyt alakítanak ki az említett irodalmi művek és mitológiák hagyományos recepciójával.

Balogh Gyula

Szegedi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

Krúdy és a prikulics, román folklórelemek egy *Kísértetek* című novellában

A népi hiedelmek nem tisztelnek országhatárokat, így van ez többek közt a prikulics és a gnóm figuráját övező elképzelésekkel is, az adott karakterek vonásai körvonalalaiban mégis köthetőek vagy kizárhatóak egy-egy népcsoport gondolkodásának vizsgálatakor. Elmondhatjuk például, hogy Krúdy 1902-ben megjelent *Kísértetek* című balladisztikus, ugyanakkor meseszerű novellája a nyíri környezetbe olyan figurákat illeszt bele, mint a magyar folklór számára jóformán ismeretlen gnóm és a hazai gyökerekkel is rendelkező emberfarkas, amely megformáltsága viszont ismét távolabbi tájakra mutat.

A nyíri puszták folklórkincse különösen termékenyítő hatással volt a Krúdy életműre. Azonban nem csak a sokak által emlegetett turgenyevi hangulat megteremtése céljából idézte meg a végtelen tájat: „Turgenyev közép-országi tájaihoz hasonló melankolikus nyírségi táj, telítve a kísértetiesség és az álomszerűség sejtelmes motívumaival. Ez a hangvétel, irrealizáló természetlátás, amely már ekkor, a Nyíri csend novelláiban kialakult: lényegében változatlanul vonul végig Krúdy egész életművén.” (Diószegi János), a tájbrázolás a régió tőle elszakíthatatlan hiedelemvilágának integrálását is szolgálta, amelyet viszont intenzív erdélyi és román, cigány behatások is értek. Az elemzésre szánt Krúdy novella különlegessége abban rejlik, ahogyan az író a motívumok többgyökerűségét az irodalom eszközeivel érzékelhetővé teszi. Krúdy identifikációs technikája ugyanis emlékeztet arra a népi hiedelemalakok esetén működő automatikus összevonási szisztémára, amellyel az egyes közösségek a gondolkodásukból még ki nem halt figurák vonásai közé olvasztják a már feledésbe merült mitikus lények tulajdonságait.

Ez az így létrejött jelentésbővítő módszer pedig az írói életmű mindenkori eszköztárának is meghatározó eleme marad, amely poétikai eljárás egyúttal a szövegek, az úgynevezett Krúdy-hangulat misztikus tartalmát konkrét referencialitás nélkül is biztosítani tudja.

Békefi Teodóra

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – olasz nyelv és kultúra tanára

A redukció kísérlete Németh Gábor szövegeiben

Németh Gábor prózája a posztmodern metafikciós hagyományban bontakozott ki, mellyel szemben gyakran felrótt kritika a szövegbe zárttság és az (ebből is fakadó) amoralitás. Bán Zoltán András sokat idézett kritikájában a kilencvenes évek elejének fiatal irodalmát vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy „a lemásolt világ mint probléma meg sem jelenik e gondolkodás horizontján. Nincs már küzdelem, csak szöveggyártás az üresség különböző fokozatairól. [...] Mindezek alapján is nyilvánvaló, hogy ennek az irodalomnak semmiféle morális küldetése nem lehet.”⁽¹⁾

Az előadás célja, hogy felvázolja a Németh-próza episztemológiai érdeklődésének irányait, különös figyelmet szentelve a redukcionizmus szempontjainak. A redukció kísérlete Németh Gábor szövegeiben visszatérő jelenség mint a tapasztalat megragadhatóságának lehetősége, azonban rendre elégtelennek bizonyul. Willis F. Overton a redukcionizmus tudománytörténeti alakulását és jelentőségét bemutató tanulmányából ⁽²⁾ kiindulva az előadás a redukció kudarcát a megfigyelés és interpretáció viszonyának gadameri magyarázatával vezeti le, felvázolva egyúttal az életmű sajátos válaszkísérletét a problémára.

A Németh-szövegek referenciális vonatkozásai, metafiktív gesztusai és (külső és belső) intertextuális utalásai ugyanis jellemzően összeköthetők az elbeszélői nézőpont kérdésével, kiemelve ezáltal a személyes nézőpont mint a világhoz fűződő kizárólagos kapocs jelentőségét – annak morális és esztétikai következményeivel együtt. Az életmű jellegzetes eszközei tehát nem a szövegek önmagukba zártságát eredményezik: nem lemondanak a valóságról, hanem újra- és újfogalmazzák a szubjektum valósághoz fűződő viszonyát.

(1) BÁN Zoltán András, „Az üresség könyveiből”, *Holmi* 4, 4. szám (1992): 1333–1337, 1334.

(2) Willis F. OVERTON, „Understanding, Explanation, and Reductionism: Finding a Cure for Cartesian Anxiety”, in *Reductionism and the Development of Knowledge*, ed. Terrance BROWN, Leslie SMITH, 29–51 (Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 2003)

Borbíró Aletta

Szegedi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Irodalomelmélet és vizuális kultúra

Hétköznapi hősök: A szuperhőslét László Zoltán *Világvégék* című novellájában

A kétezertizes évek egyik legnépszerűbb produktumai voltak a szuperhősfilmek, amelyek a Marvel és DC logója alatt megjelent képregények hőseit mutatták be önálló és crossover filmekben keresztül. Már maga az adaptáció kérdése, a képregények közönségfilmekké való válása is tematizálhatja a határ és határjelenség kérdését, ahogyan a film médiumában megkezdődött szuperhős mítoszokat felbontó mozik megjelenése, mint például a *Birdman* (2014) vagy a *Joker* (2019) is. Mégis, a szuperhőstörténetek dömpingjének irodalmi reflexiójára fordítok figyelmet az előadásomban, konkrétan arra, hogy a szuperhőslét milyen formát ölt László Zoltán *Világvégék* című novellájában. A történet a GABO kiadó éves antológiájában, *Az év magyar science fiction és fantasynovellái 2018* című kötetben jelent meg, ahol tematikájában egy hasonló szöveg (Sepsi Lászlótól a *Brúsz*) is helyet kapott. Mindkettő egyszerre tematizálja a szuperhősöket és népszerűségüket, de mindeközben le is bontják az ezekhez az alakokhoz kötődő kultikus-mitikus hozzáállást. Az előadásomban elemzett *Világvégék*ben a megjelenő határhelyzetet értelmezem, amely abból fakad, hogy minden egyes potenciális világvége esemény hatására véletlenszerűen, időlegesen válnak hősök hétköznapi emberekből, majd a fenyegetés elhárítása után ismét szupererő nélkül élnek tovább. A novellával kapcsolatban azt vizsgálom, hogy a szuperhőssé válás milyen küszöböt jelent az egyén életében és identitásában, hogyan jelentkezik vágytárgyként, majd szinte átokként, illetve arra keresem a választ, milyen pozíciót hoznak létre a világvégék és a hőssé válás a társadalmi gyakorlatban. Az előadás során kitérek arra, hogyan interpretálható a történetben megjelenő folyamatos várakozás, az újabb és nagyobb világvége várása, amely meglátásom szerint párhuzamba állítható a szuperhősfilmek szerializáltságával, és éppen ezért két (filmes) világvége közti időintervallum is egy olyan köztes helyzetnek mondható, amely már előre generálja a közbeszédet az újabb világmegmentésre épülő történet előtt. Tézisem szerint a szuperhőslétet és a világvége megtörténésének lehetőségét olyan szerializáltság jellemzi, köszönhetően az újabb és újabb filmeknek, amely összekapcsolódik a szuperhőslét liminális pozíciójával, és amely éppen a fogyasztói kultúra produktumainak határtalan újratermelődésével magyarázható mind László novellájában, mind a szuperhősfilmek sorában.

Bordás Máté

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – német nyelv és kultúra tanára

Nemes Nagy Ágnes és az antropocén

„Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld” – írja Nemes Nagy Ágnes, és az ő líráját elemző Berszán István ezt a sort választja tanulmányának címéül, amelyben Nemes Nagy lírájának ökológiai irányultságát elemzi. Berszán *Alföldben* megjelent tanulmánya adott ihletet számomra ahhoz, hogy Nemes Nagy szövegeinek azzal az előfeltevéssel lóduljak neki ismét, hogy a mára már a hazai líraszcenában is meghonosodott antropocén sajátosságait, vagy legalábbis annak előjeleit találjam meg ezekben a szövegekben. Előadásom tehát az antropocén felőli újraolvasáson alapszik, és célja nem Nemes Nagy lírájának antropocén címkével való ellátása, bekategorizálása, hanem a természetlira kapcsán egyfajta folytonosság megállapítása. Feltételezem, hogy az *Egy pályaudvar átalakítása* című kötetben megjelenő prózaversek meggyőző hasonlóságokat mutatnak a ma már antropocénként leírt elméleti keret természetszemléletével.

A természet és az emberi szubjektum összefonódása az objektív líra sajátosságaival kiegészülve Nemes Nagy lírájában egy olyan intenzív kapcsolatként realizálódik, amely alapvetően kedvező táptalaja az antropocén felől való olvasásnak: A Berszán István által az *Egy pályaudvar átalakítása* című versből kiemelt sor mellett („mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld.”) egy másik fontos részletet emelnék ki, mely leginkább jellemzi ezt a verset, és az antropocén egyik erőteljes jellegzetességét mutatja fel: „[...] Az exkavátorok, a fixplatósok. A gépkezelő odafent, mint egy függőben maradt pilóta. Citromsárga gumiruhában gödrökbe mászó úrhajósok. A lárma tűrhetetlen torlaszai között katasztrófák nyugalma, fejvesztett közöny.” – ahogy például Lanczkor Gábor lírájában a bányászat és a Ság-hegy kapcsán is, a földmegmozgatás a pályaudvar átalakítása kapcsán is megjelenik. Ezt a következő sorral kiegészítve, amely a Föld anyagi rétegzettségének idejét emeli be a vers terébe, már megkapjuk az antropocénre jellemző formulát, miszerint az emberi beavatkozások történelme és a Föld történelme lényegében egyetlen történelemként értelmezhető: „De fordulj vissza. Nézd meg mégegyszer az építési területet. / (Úgy értem: a történés táblái közt próbálj meg visszatalálni arra, / amely jelenlétnek nevezhető.) Aztán tekintsd meg a Vérmezőt. És / fölötte a Várat. A gyakorolt sebesültek nyugalalmát. Figyeld meg / őket (visszamenőleges viszonylataikban is), azután – még világo- / sabban – vedd szemügyre azt a hajlatot, ahogyan a földtani teknő / a domb tövében elhelyezkedik. Így. Most éles a kép.” – a történés táblái szintagmára fókuszálnék itt kifejezetten, hiszen ez a kép alapvetően a földfelszín alatt mozgó kőzetlemezek mozgását implikálja, melyek több ezer évesek, és amelyekbe az ember a technológia segítségével könnyűszerrel beletúr. És pont ezt a dinamikát hangsúlyozza az antropocén elmélete is. A 20. századra az emberi ágens a Föld olyan befolyással rendelkező szereplőjeként fogható fel, aki a saját létét térben és időben is meghaladó természeti ágensek mellett emlegethető a bolygón hagyott lenyomatát tekintve.

Branczeiz Anna

Pécsi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Irodalom- és kultúratudomány

Labdajáték fordításokkal: John Berryman *The Ball Poem* című verséről magyar nyelvű fordításainak tükrében

Előadásomban John Berryman amerikai költő (1914–1972) *The Ball Poem* (Labda-vers) című versének magyar nyelvű fordításait hasonlítom össze a recepciótörténet fényében. Kiindulófelvetésemet Szegedy-Maszák Mihály, David Damrosch, George Steiner és Walter Benjamin a fordítás és befogadás összefüggéseiről alkotott meglátásaira építem: azt a gondolatot emelem ki, miszerint a fordítás értelmezi és új megvilágításba helyezi a forrásnyelvi szöveget. A fordítások elemzése ezért olyan szempontokat vehet fel az interpretációban, amelyek csak az eredeti művet ismerően esetleg fel sem merülnek. Orbán Ottó és Raáb György eltérő költői és fordítói gyakorlatokat követnek, ezért kritikai összevetésük különösen tanulságos lehet a *Labda-vers* olvasatában is.

Raáb fordítása túlzottan ragaszkodik az eredeti szöveghez, ami prózai jelleget kölcsönöz a versnek. Ez arra irányítja a figyelmet, hogy Berryman verse mennyire pregnáns, képileg, hangzás tekintetében is kidolgozott. Orbán elszakad az eredeti szövegtől, merész megoldásai a vers szemantikai komplexitására irányítják a figyelmet. Orbán fordításának tükrében szembetűnő az is, hogy a „Labda-vers” valójában elbizonytalanítja a referenciális visszaolvashatóság lehetőségét. Orbán a felütést egyes szám első személybe írja át, ezzel a megoldással összemosza a versbeszélő és a kislány alakját. Az eredeti szövegben azonban a „little boy” névelője határozatlan (a), nem pedig határozott (the) vagy ráutaló (this / that). Ezért nem magától értetődő, hogy a kislányt azonosítsuk versbeszélővel, ahogy az sem, hogy önmegszólításként értelmezzük Berryman versét. Ezt támasztja alá, amit Berryman saját verséről mond: „Az volt az ötlet, hogy egy identitás iránti elköteleződés, hogy úgy mondjam, »feltartóztathtató« egy határozatlan értelmű (ambiguous) névmással. A költő egyszerre van benne és marad ki belőle; a fiú egyszerre lesz és nem lesz a költő, és mi egy olyan folyamattal szembesülünk, ami egyúttal életfolyamat és művészi folyamat is.” (John Berryman: One Answer to a Question: Changes. In Uő.: *The Freedom of the Poet*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 1976, 326–327.)

Berryman költészetének recepciótörténetében kevésbé részletezett a lírai én ambiguitásának kérdésköre, pedig ez esszéinek gondolatmenetét (lásd például Lowell vagy Whitman verseiről írott elemzéseit), költői gyakorlatát is meghatározza. Berryman versét és meglátásait William Empson ambiguitás-fogalma felől közelítem meg, Empson *Seven Types of Ambiguity* című kötete ugyanis 1930-ban jelent meg, és abban a költői körben, amelyhez Berryman kapcsolódott, ismertek is voltak felvetései.

Császár Andrea Mária

Pécsi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

Az (ön)életrajziság határai – a privát és a társadalmi életrajz kérdése Hannah Arendt és Stefan Zweig írásaiban

„A könyv [...] nem Jacques Offenbach privát életrajzának bemutatására törekszik, hanem egy társadalmi életrajz kidolgozására” – írja Siegfried Kracauer *Jacques Offenbach und das Paris seiner Zeit (Jacques Offenbach és korának Párizsa)* című, 1937-es monográfiájának előszavában. Előadásom kiindulópontja az idézetben jelölt „program” értelmezése az irodalom- és szellemtörténeti hagyományban, az életrajzi szöveg lehetséges privát vagy társadalmi szempontú felosztása az önéletírás irodalomtudományi diskurzusában. Kutatásomban a privát és a társadalmi életrajz közti határt vizsgálom meg olyan (ön)életrajzi írásokban, amelyekben a szerzői jelenlét és pozíció kérdése egyúttal hermeneutikai és műfajelméleti problémákat is felvet. Az életrajzi irodalomban szokatlan szemszögből keletkezett és íródott Hannah Arendt Rahel Varnhagen. Egy német zsidó nő élete a romantika korából című, 1957-ben megjelent biográfiája, ugyanis a mű Rahel Levin privát (ön)életrajzának megírására vállalkozik a romantika eszmetörténetének és filozófiatörténetének kontextusába ágyazva. A szerző – előszóban olvasható – intenciója úgy elmesélni az élettörténetet, ahogyan azt maga Rahel tette volna. A címszereplő gyökértelen slemilből, előbb emancipált parvenü, majd tudatos pária lesz a német romantika időszakában. A zsidó identitás privát problémaként való megjelenése a kötetben Arendt számára azonban kudarcként interpretálódik: a zsidó mivolt kérdésének megoldása ugyanis csak mint politikai kérdés jelenhet meg, amely a társadalmi szférájához tartozik. Stefan Zweig *A tegnapi világ. Egy európai emlékezése* című, 1941-ben írt autobiográfiájában a szerző nem saját élettörténetét állítja középpontba, hanem korának nemzedékét, a viktoriánus kortól egészen a 20. század első feléig, Európától kezdve Ázsián át, egészen Amerikáig. A magánélet számos fontos eseménye kimarad a szövegből, így Zweig „története” korrajzzá és kultúrtörténeti dokumentummá válik: privát életrajz helyett egy társadalmi életrajz felé való elmozdulás bontakozik ki. Az ábrázolt világ és társadalom egyetlen individuum élettapasztalatán keresztül jelenik meg az olvasó számára, aki „csak ott van jelen, ahol élményei hozzásegítenek egy korszak, egy réteg, egy város, egy világ megértéséhez”.

Csigó Ábel

Eötvös Loránd Tudományegyetem, germanisztika BA

„Mi marad meg?” Christa Wolf két elbeszélésének szimptomatikus olvasatához

Christa Wolf (1929–2011) az NDK keleten és nyugaton egyaránt ismert és elismert írója volt: munkái hatalmas példányszámban keltek el, és a kritikusok is a korszak egyik legmeghatározóbb német szerzőjeként értékelték; mindezek ellenére a magyar germanisztika meglehetősen keveset foglalkozott életművével.

Előadásomban TDK-kutatásomat mutatom be, melynek tárgyát Wolf *Was bleibt* (1990) és *Sommerstück* (1989) c. elbeszélései adják. A szövegek eddigi tudományos recepcióját vizsgálva egyértelművé vált, hogy az egy túlságosan a szerzői életrajzra fókuszáló problematikából indul ki a művek értelmezésénél. Ez a körülmény nagy mértékben korlátozza az eddigi tanulmányok látókörét; perspektíva-váltásra, a vizsgálat szempontrendszerének megváltoztatására van tehát szükség. Előadásom keretében kutatásom elméleti háttérét és módszertani sajátosságait kívánom bemutatni és vitára bocsátani.

Értelmezésem módszere az ún. szimptomatikus olvasat, melyet a 20. századi francia filozófus, Louis Althusser írt le *Olvasni a Tőkét* c., 1965-ös munkájában. Ez az olvasási mód a szövegek implicit tartalmát, elhallgatásait és az azokat meghatározó ideológiai előfeltevéseket vizsgálja, így különösen alkalmas az ellentmondásoktól feszített és implicit tartalmakkal teli elbeszélések vizsgálatára; hovatovább a korábbi olvasatokkal ellentétben a szimptomatikus olvasat segítségével lehetséges a szövegek társadalmi meghatározottságának mélyebb megértése is. Ez utóbbihoz kutatásomban Konrád György és Szelényi Iván *Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz* c. műve adja az alapot. Az ún. „létező szocialista” társadalmakat elemző munkájuk alapján kutatásomban felállítottam, és a szövegek elemzésén keresztül bizonyítani igyekeztem a feltevést, miszerint azokat az egyén és a hatalom viszonyának problematikája határozza meg, amely dichotómián az elbeszélők, mivel az uralkodó értelmiségi osztály tagjai, nem képesek felülemelkedni. Összefoglalva: a korábbi recepció kritikáján és a szövegek elemzésén keresztül a Wolf-oeuvre egy új értelmezésének felvázolására tettem kísérletet.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Daróczi Jakab

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – francia nyelv és kultúra tanára

Zsáner a magyarórán: Ami a tantervből kimarad

Előadásomban egy klasszikus irodalomoktatással kapcsolatos kérdést szeretnék körüljárni: Miért nem olvasnak a fiatalok? Vagy, mint ahogy azt egy egyetemi előadásomon megfogalmazta az előadó: „Mit is olvasnak a fiatalok?”

Miért érdemes javítani a kérdést? Több kutatás is készült már arról, hogy mivel töltik a mai fiatalok a szabadidejüket (1), ezekben mindig kiemelt helyen szerepel a számítógép előtt töltött idő. Ezt tovább árnyalja a Dr. Gombos Péter, Hevérné Kanyó Andrea és Kiss Gábor által végzett kutatás, ami az *Új Pedagógia* szemlében jelent meg *A netgeneráció olvasási attitűdje* címen. Az említett kutatás 2012-2013 között zajlott és eredményei szerint a középiskolások nagy része legalább 1-4 órát eltölt a számítógép előtt naponta.

Ennek függvényében, úgy gondolom, merész lenne kijelenteni, hogy a fiatalok nem olvasnak. Olvasnak, csak nem könyveket. Magyartanárként felmerül a kérdés, hogy mit kezdhetünk ezzel. A cél az volna, ha azért irodalmat is fogyasszanak. Az említett kutatásban arra is rákérdeztek, hogy ha ugyan olvasnak a fiatalok, milyen műfajokat olvasnak szívesen. Legmagasabb arányban a fantasztikus regényeket jelölték meg, de előkelő helyen végzett a szerelmes, romantikus regény és a vámpíros könyvek is. Ha ezen eredményeket összevetjük a Nemzeti Alaptantervben szereplő kötelező olvasmányok listájával, nem nagyon fedezhetünk fel átfedést.

Előadásomban a már bevezetésben említett kérdésekből kiindulva arra próbálok majd lehetséges megoldást adni, hogy hogyan tudnánk magyartanárként közelíteni a fiatalok érdeklődési köreit a NAT által megszabott tananyaghoz. Milyen kisutak lehetségesek, amin a bravúros magyartanár visszahozhatja az olvasási kedvet, remélhetőleg elérve, hogy diákjai ne csak Facebook-chatekben és más internetes platformokon találkozzanak az írott szóval. Továbbá, hogy miért volna érdemes tudományos-fantasztikumot, fantasztikumot, horrort, krimi, szerelmes regényeket és sok más műfajt is bevinni a tanterembe a régi klasszikusok mellett.

Végeredményben is, magyartanárként sok feladatunk közül az egyik legfontosabb, véleményem szerint, továbbra is az, hogy megszerettessük az olvasást diákjainkkal.

1 - Ld.: CSONTOS Annamária. Olvasás és szabadidő. Vizsgálat a Bolyai Farkas Elméleti Líceum és a Református Kollégium 11. osztályos diákjai körében. *Könyvtári Figyelő* 2014/1 e-44-e-66

M. FAZEKAS Ágnes Nem olvasnak, mást vagy másként olvasnak? = *Sokszinű pedagógiai kultúra*, szerk. TORGYIK Judit, Komárno, International Research Institute s.r.o., 2014. 299–306

Dékány Vanda

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

„Prága városának ragyogó csillaga...”: Nepomuki Szent Jánosról szóló népelemek a 18. századból

Kutatásom során olyan kéziratos és nyomtatott forrásokban megtalálható, magyar nyelvű népelekkel foglalkozom, amelyek a 17–18. század szenttiszteletéről tanúskodnak. Így került a látókörömbé a cseh származású Nepomuki Szent János, akinek a hazai megbecsültsége olyannyira megmutatkozik a nevéhez fűződő népelemek mennyiségében és különbözőségében, hogy a hozzá kapcsolódó énekkincs nagysága megelőzi a hívek tudatában mélyen gyökerező magyar szentekről szóló anyagot; annak ellenére, hogy Nepomukit a 14. századi mártírhalála után hivatalosan csak sokkal később, 1729-ben avatták szentté.

Az eddigi találatokat összeszámolva elmondható, hogy 13 kéziratos és 10 nyomtatott 18. századi gyűjteményben fedeztem fel Nepomukiról 42 féle, összesen 73 darab éneket. A regisztrált énekanyag túlnyomó részében, vagyis 31 szöveg esetében még nem találtam párhuzamos előfordulási helyet, tehát csak 11 féle szövegnél lehet a variánsokat egymás mellé állítva vizsgálni.

Előadásomban nagy hangsúlyt kapnak azok az egyedi népelemek, amelyek kizárólag egy-egy kéziratos forrásban maradtak fenn az utókorra; ilyen szöveget tartalmaz a teljesség igénye nélkül a *Dőri énekeskönyv*, a *Varsányi énekeskönyv*, a *Mocsy Elek-énekeskönyv* és a *Györköss Márton-énekeskönyv*. Utóbbi forrás kiemeltem fontos kutatásom szempontjából, mivel jelenleg a Sárospataki Református Nagykönyvtárban vehető kézbe, és egy budapesti intézményben sem található róla másolat vagy mikrofilm, ennek köszönhetően teljesen feldolgozatlan a tartalma.

Összességében elmondható az összegyűjtött szövegek tartalmáról, hogy a legtöbb Nepomuki Szent Jánosról szóló népelem historikus jellegű, és a személyéhez kapcsolódó legendát eleveníti fel, kiemelve a gyónási titok szentjének legfőbb erényeit. A gyakran előforduló életrajzi vonások mellett olyan szokatlan és ritkán olvasható elemeket tervezek bemutatni, amelyek a Nepomukiról alkotott általános képet tovább tudják árnyalni, illetve hozzájárulhatnak a régi magyar énekkincs teljesebb feltárásához és a korabeli vallásos lelkület megértéséhez.

Dobos Barna

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Ókortudomány

Saturnus hajója - Műfajok és médiumok határán (Ovidius: *Fasti* I. 229–254)

Előadásomban Ovidius római költő *Fasti* (Római naptár) című költeményéből az első énekben elbeszélte Ianus-epizódból azt a részt elemzem (*Fasti* I. 229–254), melyben a költő az istentől kérdegeti, mit ábrázol az az érme, melynek egyik oldalára az isten kétarcú képmását verték. Ianus egy hosszabb magyarázatba kezd bele: elbeszéléséből az ősi Itália mondai múltja bontakozik ki előttünk. A harmadik istennemzedék Iuppiterrel az élen a korábban regnáló titánokat elűzte, Saturnus, fia elől elmenekülve, Itáliában talált menedékre.

A történet elbeszélése tehát egy klasszikus ekphrasis keretein belül valósul meg, s így a látvány elbeszélhetőségének kérdése merül fel: a médiumok (érme és a költői szöveg) egymásba fordíthatóságát és annak határait tematizálja Ovidius. Az intermedialitás kérdésén túl az egyes médiumok által közvetített tartalom igazságtartalma és annak interpretációtól sosem függetleníthető létmódja is teret nyer a szövegben, mivel Ianus (és rajta keresztül a költő) saját céljainak rendeli alá az ábrázolást: az ikonográfiai hagyományból ismert, hogy az érmén ábrázolt hajó egy tengeri csatára emlékeztetné mindazokat, akik kézbe veszik a veretet, ám az isten egy ettől teljesen független mitikus történetet mesél el. A történeti referenciával bíró ábrázolást eloldja az elsődleges jelölttől, és új tartalommal tölti fel.

A mediális határok mellett a földrajzi határok átléphetősége, és e határokkal egyetemben a műfajok határainak átjárhatósága is beemelődik a poétikai diskurzusba, mivel az elemzésből kiderül: Ovidius Ianus-t a horatiusi szatírák (sermók) komiko-szatirikus öreg fecsegőjének szerepében ábrázolja. Az isten kéretlen nosztalgizálása komikus szerepben tünteti fel őt, ezzel a klasszikus didaktikus költemények műfaji határait messze átlépi a költő. A konferencia tematikájához igazodva az előadás e több szinten is érvényesülő transzgresszív játékot tárja fel és mutatja be Ovidius költészetének komplexitását.

Egri Petra

Pécsi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

A testarchívum kínzó vágya: Marina Abramović dekonstruktív poétikája

Az előadás arra tesz kísérletet, hogy a pszichoanalízis és a dekonstrukció elméleti kereteinek segítségével interpretálja Marina Abramović *The Artist is Present* (2010) című performanszának poétikáját. Abramović performansa olyan művészeti esemény, amely nem mimetikus, nem metaforikus utánpótlás, hanem cselekedet, egy életdarab tényleges megtörténe. Nem utal valamire, hanem testi valójában megtörténe. Ez a cselekedet azonban első közelítésben értelmetlenül apró gesztusnak, a szokásos értelemben vett műalkotás-minőséghez kevésnek tűnhet. A múzeumi térbe két széket helyeztek, az egyikre ült Abramović, a másikon pedig egy látogató, aki addig lehetett ott Abramović-csal szemben, ameddig akart. Látszólag ennyi volt a művészi esemény. A *The Artist is Present* esetében hagyományos esztétikai mércével lehetetlennek tűnik művészeti eseményt jelezni, amely esemény viszont egyértelműen műalkotás jelleget, esztétikai elfogadást kényszerít ki. Az ilyen művek olyan vágy-artikulációs módokat, bensőség „fordítási kísérleteket” alakítottak ki, amelyek a hagyományostól eltérő, dekonstruktív artikulációs formákat, folyamatokat működtetnek. Abramović performansa így értelmezhető a szürrealista színház egyik kiemelkedő példájával: az artaud-i kegyetlen (testbe ható) színház már ugyanilyen radikális határhelyzetet létrehozó prezentáció volt.

Különleges, határhelyzetű lesz az a „műalkotás-tárgy” is, amely a performanszban, a performansz eredményeként a színtéren megjelenik. Jacques Derrida több alkalommal említi azt a tárgyi egyenértéket, szóhasználatával „protézist”, amely az ilyen művészeti folyamatban létrejön. Abramović produkciói ilyen protéziseket, maszkokat hoznak létre. Nem mimetikusak, nem metaforikusak, hanem a pszichoanalízisben „eltolásnak” nevezett metonimikus, katakretikus technikával működnek: egy elfedő, helyettesítő tárgyiasságot tesznek a traumatikusan kimondhatatlan, megközelíthetetlen helyébe. Ezek a művészi tárgyak – amilyeneket már az avantgárd is létrehozott – radikális határpozícióban működnek, egyszerre valóság-elemek és művészeti esemény alkotók. Abramović ráadásul a tárgyai közé allegorikus, tehát nem valóságos, hanem jelentéses, fragmentált tárgyelemeket vesz fel.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3-II-PTE-747 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Farkas Flóra

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – latin nyelv és kultúra tanára

Bilingvis kiadványokkal kapcsolatos műfordítói attitűdök

A kétnyelvű kötetek az eredetit és a műfordítást párhuzamosan megjelentetve mintegy tálcán kínálják az olvasónak az összevetés műveletét, s emiatt a bilingvis kiadványokban közölt művek befogadása során nagyobb esélyekkel reflektál az olvasó magára a fordításra. Így figyelme kétségtelenül kiélesedik, s a mű fordított voltára való megnövekedett fókuszálás új értelmezési utakat is kijelölhet. Előadásomban arra a kérdésre szeretnék néhány lehetséges választ bemutatni, hogy ugyanígy kihat-e a fordításmű majdani közlésformája annak megszületésére, már a műfordító tevékenységére is; utalnak-e a műfordítók arra, hogy az eredeti jelenléte hogyan befolyásolja majd munkájuk befogadását; milyen fordításfelfogásokat hív elő, milyen elvárásokat támaszt önmagával szemben, és milyeneket az implicit olvasóval szemben a fordító. Mindez szoros összefüggésben áll azzal, hogy a kiadó, a mindenkor olvasó és maga a műfordító milyen funkciót szán a bilingvis kötetnek. Ez már csak azért is érdekes kérdés, mert míg a modern nyelvű bilingvis kiadványoknak általában deklarált célja a nyelvtanulás segítése, a latin–magyar nyelvű bilingvis kiadványokból, tehát a fordítói kommentárokból, utószavakból is hiányzik az erre való utalás, s a magyarországi latintanítás szakmódszertana, számolva a bilingvis olvastatásra épülő feladatok lehetséges buktatóival is, általában szőrmentén kezeli a kérdést. A kétnyelvű kiadvány paratextusai, jegyzetanyaga, olykor mentegetőzésbe torkolló fordítói magyarázatai mind hordozhatnak a bilingvis kiadási forma befolyásolta műfordítói hozzáállásról árulkodó nyomokat, s az is megfigyelési szempont lehet, hogy „egyenrangúnak” bizonyul-e a két szöveg – noha a forma szerint tükre egymásnak az oldalpár, olykor úgy tűnik, mintha az egyik oldal azért lenne ott, hogy igazolja, megtámogassa a másikat és legitimálja, ellenőrizhetővé tegye a műfordító teljesítményét. Ennek hátterében pedig éppúgy állhatnak műfordítás-felfogásból fakadó, mint irodalompolitikai okok is, s megismerésük segítheti az olvasót a két párhuzamos szöveg olvasásának összetett műveletében.

Finta Mária Anna

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

A „fool's literature” megjelenése Angliában. Egy népi hagyomány irodalmivá válása

A középkori és reneszánsz Európa kultúrájában, így Angliában is évszázadokon keresztül jelentős szerepet játszottak a nagybőjti időszak előtti karneválok, felvonulások. Ezek a jórészt vizualitásra építő performanszok sajátos kölcsönhatásban álltak az irodalommal. Bár Sebastian Brant *Narrenschiffje* és Albrecht Dürer ehhez készített illusztrációi tették a platóni „bolondok hajójának” allegóriáját igazán népszerűvé az európai képzőművészetben és az utcai felvonulásokon, fontos látnunk, hogy a kidolgozott allegóriarendszer egy már meglévő népi és művészeti tradícióba ágyazódott be: a bolondoknak nevezett allegorikus figurák rituális felsorakoztatása és kizárása a társadalomból nem volt új jelenség.

John Lydgate *Ordre of Fools* című, rövid versét a szakirodalom hagyományosan a szatirikus-didaktikus költeményekhez sorolja. Ezt a versbe foglalt közmondásokkal és a szövegnek a Salamon és Markalf-történethez való intertextuális viszonyával magyarázzák. A vers nyelvezete, jellegzetes szófordulatai azonban arra utalnak: a szöveg sokkal inkább egy élő, gazdag, képi és szóbeli hagyományhoz kötődik, mintsem az irodalmi szatirához. Előadásomban a bolondok felvonulásának angliai népi hagyományát, annak vizuális megjelenítéseit vetem össze a motívum első irodalmi megjelenéseivel. Feltételezésem, hogy az *Ordre of Fools* című vers, amely a bolondok felvonultatásának egyik legelső irodalmi megjelenítése Angliában, egyszerre olvasásra és szóbeli előadásra szánt mű, amely hidat képez írásbeliség és szóbeliség, magas irodalom és populáris-vernakuláris művészet között.

Gaál Gabriella

Pécsi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

Az 1989-es rendszerváltozás reprezentációi a kortárs női lengyel prózában

A kutatás az 1989/90-es rendszerváltozás szépirodalmi megjelenítésének kérdéskörét kívánja végigfuttatni a kortárs női lengyel irodalom szövegtestén. A tanulmány további célkitűzése, hogy feltárja az 1989 utáni női irodalom, hogyan próbál részt vállalni a huszadik századi nagy társadalmi traumák feldolgozásában. A vizsgálódás legfontosabb kérdésköre: milyen sajátos lehetőségei és kihívásai vannak a kortárs női irodalomnak a társadalmi emlékezet mobilizációjára, a traumatikus múlttal való szembenézés lehetőségeinek megteremtésére? Fontosnak tartom, hogy összevegyem a hivatalos emlékezet sokszor aktuálpolitikai indíttatású performatív aktusait a történelem és irodalom kereteiben megvalósuló feldolgozással, melyeket befolyásolnak az ideológiai és az esztétikai tényezők.

A dolgozat első, elméleti része a téma feldolgozásához elengedhetetlenül szükséges elméleti keretrendszert vázolja fel érintőlegesen, s a történelem az irodalom a mítosz és az emlékezet összefüggéseit vizsgálja. A második részben definiálásra kerül Közép-Európa fogalma, hiszen a földrajzi és politikai helyzet meghatározza az irodalom alakulását, formálódását is, mivel a térség sajátos emlékezetpolitikai környezetként is funkcionál. A fejezetben ismertetésre kerülnek a rendszerváltozásról szóló különböző diskurzusok. Ezt követően a lengyel irodalomtörténet változásait tárom fel, hogy az egyes történelmi események hogyan hatottak a lengyel irodalomra, hogyan jelentkezett a posztmodern irányzata. Ezenfelül fontos szerepet tölt be az 1989-es rendszerváltozás hatásának a vizsgálata az irodalomra. Az irodalomtörténeti fejezetet követően a nemi szerepek megítélésének változásának a bemutatása áll. Feltárára kerül, hogy az egyes történelmi periódusokban hogyan vélekedtek a nemek helyzetéről és szerepéről, milyen ideológiák és propagandák segítségével terjesztették a nézeteket a lengyel társadalomban, valamint kiderül, hozott-e a rendszerváltozás valamilyen fordulatot a megítélésükben. A kutatás jelenlegi kezdetleges állása miatt Olga Tokarczuk *Nappali ház, éjjeli ház* című regényén keresztül mutatom be az emlékezet és a múltfeldolgozás viszonyát, a különböző történelmi eseményekre való reflektálás mikéntjeit, és a nemről alkotott elképzelések, a nemek szerepének az értelmezését. Olga Tokarczuk azért került kiválasztásra, mert művészetében meghatározóak a modernizmus hagyományai, valamint Tokarczuk a rendszerváltozás utáni első független írónemzedékhez sorolható, ezért is érdekes, figyelemfelkeltő, ahogy nála, mint női szerzőnél feltárára kerülnek a rendszerváltozás és az azt megelőző korszaknak az eseményei.

A kutatás későbbi célkitűzése kiterjeszteni a vizsgálódást más lengyel alkotókra is például Joanna Batorra, illetve a kapott eredményeket összevetni a magyar történelmi és politikai változásokkal és a magyar kortárs női irodalommal. Az eltérő történelmi és kulturális közegből származó nemzetközi példákon keresztül azt vizsgálom, hogy az 1989 utáni regények hogyan reprezentálják a közép-európai rendszerváltozásokat, illetve hogyan viszonyulnak a kijelölt témakör ösztársadalmi feldolgozási szintjéhez.

Hajdu Ildikó

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

Hagyomány és inventio – Balassi Bálint istenes verseinek poétikája

Balassi istenes versei – a zsoltárparafrázisok és az önálló szerzemények egyaránt – olyan formailag, szerkezetileg is tudatosan megkomponált alkotások, amelyekben a megszólaló az esetek zömében önmagát ima-szituációban jeleníti meg, Isten felé fordulását, könyörgését szcenírozza. Az előadás azoknak a poétikai, retorikai technikáknak a bemutatására tesz kísérletet a szöveg szoros olvasata segítségével, amelyek által a versbeszélő egy olyan beszédshituációt kíván megkonstruálni, melyben megteremtődhet számára az Istennel való kommunikáció lehetősége. A versbeszélő az alkalmazott eljárások segítségével a saját szándéka – tehát az üdvösség elnyerése – mentén alkotja meg nyelvileg és képileg is a szövegek világát, saját élethelyzetét, a versekben körvonalazódó alakokat; illetve érvelési technikák sorát használja fel a megszólított Isten meggyőzésére, ezáltal antropomorfizálva is a versekben megképződő istenalakot. A Balassi-versek frazeológiája szorosan kapcsolódik az Isten felé fordulás nyelvi megvalósulásainak konvencionális keresztény formáihoz, különösen a *Zsoltároskönyvhöz*, illetve annak fordításaihoz. Az előadás a zsoltárparafrázisokban megjelenő invenciózus megoldásokat a Balassi-filológia által feltárt előzményszövegekkel történő kontextualizálás által mutatja be, Theodorus Beza és George Buchanan kálvinista teológusok zsoltárparafrázisainak gyűjteményét alapul véve mint Balassi fordítói gyakorlatának fő forrását. A parafrázisokon túl a nem fordított, önálló szövegek elemzését sem önmagukban, hanem zsoltáros jellegük, tehát a hagyományba való illeszkedésük figyelembevételével kíséreltem meg. Emellett kitérek – mindkét verstípus esetében – a módosításokra, a tradíciótól való eltérésekre, az inventio technikáira, a szubjektivizációs gesztusokra, amelyek által ezek a versek egy másik kontextusban, a kötetkompozícióba illesztve is érvényes szövegekként működnek, illetve azt vizsgálom, hogy ezek az invenciózus poétikai technikák mennyiben rokoníthatóak a Balassi-életmű más darabjainak versalkotási stratégiáival, különösen a szerelmi költészetre jellemző megszólalásmódokkal.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLOGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Hidi Boglárka

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

Női és férfi jellemzők nyelvi reprezentációja Bródy Sándor *A tanítónő* című drámájában

Előadásomban a 20. század elején alkotó, a korabeli magyar drámairodalom úttörő alakjának, Bródy Sándornak *A tanítónő* című drámáját kívánom bemutatni gendernyelvészeti olvasat felől.

Elsősorban JUHÁSZ FERENCNÉ átfogó Bródy Sándor monográfiáját, NAGY PÉTER *A drámaíró Bródy Sándor* című írását és a *Magyar irodalomtörténet* erre vonatkozó részét felhasználva egy rövid színház történeti áttekintéssel indítanék, ahol szeretném bemutatni Bródy kortárs színházi világát, és az ettől való el-ellépését. Az író ezzel egy új irányzat, a modernség felé kezdett el nyitni, ami erősen kimutatható az általam vizsgált drámában is. Ugyanakkor szeretnék rávilágítani arra is, hogy „A tanítónőt” miért nem olvashatjuk csak modern színműként.

A cselekmény rövid ismertetését követően, a stílusbeli besorolás problémája mellett további oppozícióra hívom fel a figyelmet, ami lényegében a dráma és kutatásom tengelyét is adja: a nő és a férfi párviadala. Ehhez kapcsolódóan KEGYESNÉ SZEKERES ERIKA *Nyelvi szexizmus és szexista nyelvhasználat* a magyar nyelvben tanulmányát felhasználva, és a drámából vett részletekkel alátámasztva igyekszem rávilágítani *A tanítónő*ben domináló szexista nyelvhasználatra.

A drámában tapasztalható nyelvi szexizmusból világosan látszik, hogy a magyar nyelvhasználatban létezik nemi alapú hátrányos megkülönböztetés, ami gyakorlatilag csak a nőkre irányul, és ezt szexizmusnak nevezzük. Ennek feltárása, és felszámolására irányuló javaslatok megfogalmazása az alkalmazott nyelvtudomány, azon belül a gendernyelvészet feladata. A gendernyelvészet mibenlétét, történetét, kutatási területeit HUSZÁR ÁGNES tanulmányaira, és a *Bevezetés a gendernyelvészetbe* könyvére támaszkodva kívánom bemutatni.

Kutatásom során *A tanítónő*ben megjelenő, a nőkre és a férfiakra irányuló jelzői szerepben álló mellékneveket mint gender-markerként viselkedő nyelvi reprezentációkat figyelem meg. Ezeket összehasonlítom KEGYESNÉ SZEKERES ERIKA *Kollokációk: nemi sztereotípiák és gender-markerek* tanulmányában megfigyelttel, megvizsgálva ezzel, hogy milyen társadalmi nő- és férfiképet fest fel KEGYESNÉ tanulmánya és Bródy Sándor *A tanítónő*ben. Ezzel megismerhetjük a múlt századforduló ideális nő és ideális férfi gender-markereit, valamint a nőkről alkotott képet még negatívabbá tevő jelzőket, és egy modern nő erre adott válaszát.

Jancsovics Klaudia

Szegedi Tudományegyetem, Összehasonlító Irodalom- és Kultúratudomány Doktori Iskola

Amikor a határok elmosódnak: videójáték a krimiben, krimi a videójátékban

Előadásomban, mint azt a cím is sugallja, két eltérő, mégis szoros összefüggésben lévő terület lesz az elemzés tárgya. Azon túl, hogy a videójátékok és az irodalmi művek között meghúzódó határ egyre keskenyebb, úgy tűnik, hogy folyamatos a két médium közötti átjárás. Ennek bizonyítására a következőkben olyan alkotásokat fogok kijelölni és elemezni, amelyek a két médiumot tudják reprezentálni. Bár valamilyen módon minden videójáték igényel egyfajta nyomolvasói attitűdöt – hiszen a rendelkezésre álló adatok (nyomok) alapján ki kell alakítani a pályák megoldásául szolgáló stratégiát –, most kifejezetten a krimi sémáit alkalmazó videójátékok kerülnek górcső alá. Mivel már önmagában ez a műfaj is rengeteg lehetőséget kínál, így az ismertetőjegyek általános bemutatása mellett egy játékon, a 2017-ben megjelent *Observeren* lesz a hangsúly. Ez a hard-boiled krimik világát megidéző videójáték nemcsak abban nyújt segítséget, hogy kijelölje az elemzés fő pontjait, hanem szemléletes példát is nyújt arra vonatkozóan, hogy miképpen mosódnak el a határok a két médium között. A strukturális egyezéseken túl az irodalom is megjelenik a játékban. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy ennek milyen szerepe lehet.

A krimi irodalom is bővelkedik lehetőségekben, azonban jelen esetben főleg Borisz Akunyin *Ajánlott olvasmányok* című műve nyújt majd támpontot. A könyv tökéletesen szemlélteti a hard-boiled krimik sémáit, továbbá a videójátékok világát is megidézi. Ezáltal újabb határátlépéssel kerülünk szembe, hiszen amikor a szerző tematizálja a játszás folyamatát, írásos formában jelenik meg az elektronikus média. Ugyanakkor érintőlegesen érdemes az elemzés tárgyává tenni Kerber Balázs 2019-es *Conquest* című kötetét is, hiszen ez az irodalmi mű az *Ajánlott olvasmányokhoz* képest más aspektusból ragadja meg a videójátékok világát.

Az előadásomban több kérdésre is igyekszem választ adni: milyen átfedések figyelhetők meg a hard-boiled irodalmi művek és videójátékok között? Hol ragadhatók meg a különbségek, milyen médiumspecifikus jegyek fedezhetők fel? Hogyan jelenik meg az irodalom a videójátékokban és miképp tematizálja a játszást Akunyin? Milyen célt szolgálhat az *Ajánlott olvasmányok* modern technológiához kötődő szála? Munkám során tehát az általános megállapítások mellett leginkább két mű lesz a középpontban, hiszen a detektívtörténetek teljeskörű elemzése – akár ha csak az irodalmat, vagy csak a videójátékokat tekintjük – meghaladná az előadás kereteit.

Kazsimér Soma

Eötvös Loránd Tudományegyetem, irodalom- és kultúratudomány MA

A versszínház hangzása - Szép versek színház

A Magvető Café 2017/18-as évadban szervezett, Szép versek színház című projektjét, a dramatizált versmontázs, a versszínház kortárs megvalósítására tett kísérletként értelmezhetjük. Patrice Pavis Színházi szótárában felhívja a figyelmet, hogy a költészet színházi előfordulásának tárgyalásakor mindenképpen meg kell különböztetnünk a költői szöveget a szöveg költőiségétől. De azt már közel sem tartja ilyen lényegesnek, hogy tisztában is legyünk vele, az előadás szövege korábban is létezett, konkrét versekből született-e meg vagy sem. A mellett érvel, hogy azért sem fontos tudnunk egy előadás befogadása során, hogy már eleve is létező versekről van-e szó, mert hiszen figyelmünknek úgymint inkább a belőlük nyert költői-nyelvi potenciálra kell esnie, szerinte az ilyen előadásoknál leginkább azt fontos vizsgálni, hogy a költői nyelv milyen hatást tesz a színházi reprezentációra. Egy előadás egésze felől nézve valóban lényegtelennek tűnhet, hogy a költői nyelven megalkotott drámáról vagy pagepoetry versekből montázsolt, színpadra kerülő költői nyelvről van szó, azonban vannak olyan esetek, ahogy ezt a példa is mutatni fogja, amikor a versszövegekből való dolgozás a kuriózum, az előadás deklarált vállalása a nem-színpadra-szánt versek színpadosítása. Ezekben a helyzetekben viszont elkerülhetetlen, hogy az előbbi gondolatot megfordítsuk. Tehát – amellett, hogy a versek a színpadi reprezentációra tett hatását is szem előtt tartjuk – érdemes megfigyelni azt is, hogy a versek színházi reprezentációja milyen módon hat vissza magára a versre, mit tesz a klasszikusan nem hangzásra szánt szövegekkel egy rendezői koncepció, egy hangzóvátételi stratégia mentén való kihangosítás. Valamint, hogy a hangzóvá tett vers elkerülhetetlen roncsolódása, szétforgácsolódása mit mond el magáról a kihangosításról és a hangzásról. Előadásomban ezeket a kérdéseket fogom vizsgálni a Szép versek színház című, három részből álló előadássorozat középső darabja (Szép versek színház J–P) alapján.

Kerpics Judit

Szegedi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Klasszikus magyar irodalom

A mediális váltás hatása Jósika Júlia hetilapban, majd kötetben megjelent életvezetési tanácsadó szövegeire

A 19. század második felének magyar irodalmában bevett gyakorlatnak számított, hogy a szerzők sajtóban megjelent szövegeiket később kötetbe rendezve is kiadták. A napilapok, hetilapok, folyóiratok a szerzőre nézve különösebb anyagi kockázat nélkül biztosítottak folyamatos visszajelzést az olvasók részéről – akár az előfizetők számának változásával, akár olvasói levelek által – ami alapján magabiztosabban vállalkozhattak a kiadók a kötetek költséges előállítására.

Az 1850-es-1860-as években Brüsszelben élő Jósika Júlia éveken át rendszeresen publikált életvezetési tanácsadó cikkeiből kiadója, Heckenast Gusztáv felkérésére szerkesztette meg az első eredeti, magyar nyelvű női életvezetési tanácsadókönyvet *Pályavezető* címmel 1863-ban. A kötet egyaránt tartalmaz a *Nővilágban* 1857-1860 közt közölt szövegeket változatlan és erősen átszerkesztett formában; illetve teljesen új fejezeteket is írt hozzá.

Előadásom tárgya az eredeti kontextusukból kiragadott és újrarendezett szövegek átértelmeződésének vizsgálata a sajtó közegéből a kézikönyvbe történő határátlépés során, mely kiterjed többek között a megszólítottak körére, a szerző életpályájának szakaszaira és esetenként a rejtett politikai tartalomra. Az első és második megjelenés metaolvasatainak összevetéséhez George Bornstein és Wolf Kittler feltevéseit veszem alapul a szöveg fizikai megjelenése, kontextusa és olvasatának lehetőségei összefüggésében.

„AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3 - KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT; AZ OTKA K 132124 „TÖRTÉNETEK AZ IRODALOM MÉDIATÖRTÉNETÉBŐL” KUTATÁSI PROJEKTUM KERETÉBEN KÉSZÜLT.”

Kerti Anna Emese

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – latin nyelv és kultúra tanára

„Nem más, mit szemlélsz: magad árnya, mi visszaverődik”. Daedalus és Icarus mítosza az antikvitástól napjainkig

Előadásomban Daedalus és Icarus mítoszának kortárs magyar költészeti recepcióját vizsgálom, egyrészt arra koncentrálva, hogy melyek azok a szempontok, amelyek a mítosz értelmezését a kortárs lírában meghatározzák – hiánypoétika, intertextualitás, metapoétikusság –, másrészt rámutatva arra is, hogy az ún. retroaktív intertextualitás szellemében miképp érvényesíthetők ezek a szempontok „visszamenőleg” a mítosz római irodalmi feldolgozásainak esetében (Catullus, Vergilius, Horatius, Ovidius), amennyiben a mítosznak a kortárs líra által megszólaltatott, de már id. Pieter Bruegel híres festményének a modern irodalmi reflexióiban is implikált dimenziói felől olvassuk őket. Ez alapján az *Aeneis*, illetve az *Ars Amatoria* és a *Metamorphoses* kapcsolódó szakaszainak (Verg. Aen. VI. 14–33, Ov. Ars II. 21–98, Met. VIII. 152–235) szoros olvasását követően – amelynek a következtetései szerint az ókori költői szövegek egymással folytatott párbeszéde mintha az ekphrasis, a metalepszis és a hiány összefüggésében a mítosz elbeszélhetetlenségének kérdéseit járná körül – a mítosz európai recepciójának alapvető tendenciáit, közelebbről Bruegel *Tájkép Ikarosz bukásával* című festményét, és az erre válaszoló modern ekphrasztikus verseket (W. C. Williams: *Tájkép Ikarosz bukásával*, W. H. Auden: *A Szépművészeti múzeumban, Brüsszel 1938*, Kántor Péter: *Ikarosz bukása*) elemzem. Ezután a kutatás fókuszpontjára, Jász Attila *Daidaloszi napló és szárnyas csiga* című kötetére térek rá, bemutatva, hogyan ad teret Daedalus és Icarus története a hiányról, a töredékességről, esztétikai kérdésekről (pl. mimésis és phantasia kapcsolata), ill. magáról a nyelvről, a nyelv önmagára való visszahajlásáról és egyben kudarcáról való beszédnek a kortárs költő két kötetében.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLOGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-2 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Kovács Dominik

Eötvös Loránd Tudományegyetem, irodalom- és kultúratudomány MA

Betegségnarratívák és elfojtás-alakzatok Bródy Sándor *Tímár Liza* című darabjában

Bródy Sándor *Tímár Liza* című drámája több szempontból is egyedinek tűnik a drámaírói életműben. A szociális kérdésekkel aktívan foglalkozó szerző ezúttal nem egy olyan alakot állít a középpontba, aki a társadalmi jólét hiányától és a kiszolgáltatottságától szenved. Ön-identifikációs válságát inkább az átmeneti társadalmi státusz (a pénzarisztokráciához való tartozás), a tradicionálisnak tekinthető családi múlt tagadása okozza.

Ezenfelül a *Tímár Lizában* a korábbi Bródy-daraboktól eltérő mértékben van jelen a századforduló társadalmának medikális narratívája. A polgári környezet bemutatása lehetőséget adott a szerzőnek, hogy időnként az irónia eszközével reflektáljon a széles körben popularizálódó és nemritkán félreértelmezett pszichoanalitikus nézetekre.

Az előadásom célja, hogy a három pontos megakadás-jelenségeken keresztül a dráma analitikus vonásait vizsgáljam, és rokonítsam a modern analitikus dráma struktúráival. Azért tartom fontosnak a Bródy-mű kiemelését az egyértelműen naturalista besorolásból, mert ezáltal egyfelől a szerző irodalmának újrapozicionálása is megtörténhet, másfelől szélesedhet a századfordulós magyar dráma értelmezési kerete.

A test és a mentális egészség összefüggése a *Tímár Liza* cselekményének előrehaladtával egyre intenzívebbé válik, ez utalásként értelmezhető a kor medikális kontextusára. Ahogyan Bodnár György *A mese lélekvándorlása* című tanulmányában fogalmaz, Bródy Sándor „fiziológiai törvényeket hirdet, a szerelem fennkölt érzésében felismeri az anyagi erőket, a betegségben pedig a lelki folyamatok okát”. (BODNÁR György, *A drámai leírás: Bródy Sándor = B. Gy., A mese lélekvándorlása*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1988, 75.) Bródy több forrás szerint is jó kapcsolatot ápolt a századforduló neves pszichoanalitikusával, Ferenczi Sándorral, aki az egyik legközelebbi munkatársa volt Sigmund Freudnak. A freudi nézetek a *Tímár Liza* keletkezésének idejére már-már popularizálódtak a társadalom polgári rétegeiben, elterjedtté vált a hisztéria női betegségként való definiálása. Előadásomban az erre utaló szövegpéldákat elemzem, különös tekintettel a fentebb már említett három pontos megakadás-jelenségekre, illetve a címszereplőnek az orvosával folytatott dialógusaira, amelyek során egy alapvetően társadalmi jellegű kapcsolat válik személyessé, s amelyeknek gyakori fordulata a pszichoanalízisre való implicit utalás.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-2-I-ELTE-675 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Kovács Péter

Pécsi Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – történelem tanára

A fegyelem igája és törvénye - Adalékok a Kisebbik István-legenda szerzőjének műveltségéhez

A magyar medievisztika olvasói és kutatói számára közismert, hogy államalapító uralkodónkról, Szent Istvánról három legenda maradt ránk. Ezeket a kutatástörténet hagyományosan az Árpád-kor magyar szentjeit bemutató latin nyelvű hagiografikus alkotások legfontosabb csoportjának tekinti és nem véletlen, hogy az ezekkel foglalkozó tudományos munkák száma is végelethetetlen. Ám ezek megállapításaira csak nagyon kevés esetben alkalmazhatjuk a kutatói közmegegyezés fogalmát. Előadásomban néhány szöveghely kapcsán próbálom meg bemutatni azt, hogy azok a korábbi vélemények – amely szerint a Kisebbik legenda szerzője a 12. század fordulójának legképzettebb és legműveltebb írástudói közé tartozott – helytállóak és műve pedig nem függetleníthető a lejegyzését megelőző és körülvevő 11-12. századi politikai és eszmetörténeti kontextustól, az invesztitúraharc szellemi légkörétől. Míg a legkorábbi Nagyobbik legenda és a Hartvik-féle kompiláció erőteljesen pápaellenes álláspontra helyezkednek az invesztitúraharc időszakában, és szavaikban, kifejezéseikben ezt az olvasatot erősítik, addig a Legenda minor szerzője egyértelműen a római egyházfőség mellett teszi le álláspontját. Ahhoz, hogy bizonyítani tudjam, hogy pápapárti alkotással van dolgunk, segítségemre lesz az invesztitúra-vitairódalom egyik sokat idézett, közkedvelt alkotása Gebhard salzburgi érsek által írt nyílt levél Hermann metzi püspöknek. A következtetéseim bemutatása után tehát érthetővé válhat az is, hogy Könyves Kálmán király és II. Orbán pápa konfliktusa után miért is érezte szükségét az uralkodó egy új, önálló István-legenda elkészítésének és miért is bízta meg Hartvik püspököt a feladattal.

Kovács Viktor

Eötvös Loránd Tudományegyetem, irodalom- és kultúratudomány MA

„Mert olyan vagy, mint Ördög Sára!” – Intrikusábrázolási azonosságok Vörösmarty Mihály *Csongor és Tündéje*, illetve Tóth Ede *A tolonc* című népszínműve között

Staud Géza a *Csongor és Tünde* keletkezéstörténetéről szóló írásában a Vörösmartyra hatást gyakorló drámai előzményként a pesti Német Színházban, illetve a magyar vándortársulatok előadásában látott bécsi eredetű tündérajátékokat határozza meg (STAUD Géza, *A Csongor és Tünde a színpadon* = VÖRÖSMARTY Mihály Összes művei IX. (Drámák IV.), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989, 858–859). Hipotézisem szerint Vörösmarty Mihály filozofikus mesedramájának alakábrázolási tendenciái a közös bécsi kultúrtörténeti előzmények miatt rokoníthatók a hazai népszínmű-irodalom eljárásaival, különös tekintettel az intrikusfigurák bemutatására. A *Csongor és Tünde* dramaturgiájában időnként érvényesülő bohózati stílus, az emberi esendőség szatirikus ábrázolása összekötő kapocs lehet Vörösmarty filozofikus mesedramája, illetve az itthon is kibontakozó, és széles körű popularitást szerző népszínmű esztétikája között.

Előadásomban Tóth Ede 1875-ben írt *A tolonc* című népszínművét vetem össze a *Csongor és Tündével* az intrikusábrázolási motívumokon keresztül. A Tóth Ede-darab szüzséje szerint a gazdái által lopással vádolt szolgálólány, Angyal Liszka a falujába térve találkozik az anyjával, a férjgyilkosság stigmáját magán viselő Ördög Sárával, aki koldusasszonyként él, miután hosszú börtönbüntetését letöltötte (Magyar színháztörténet 1920-1949, főszerk. BÉCSY Tamás és SZÉKELY György, szerk. GAJDÓ Tamás, Magyar Könyvklub, Budapest, 2001, 225). Ez utóbbi szereplő a lélektani és ábrázolásmódbeli rendszere alapján hasonlítható a *Csongor és Tünde* Mirigyéhez. A helyenként már az analitikus dráma problémafelvetéseivel jelentkező színmű Ördög Sárája úgy válik emocionálisan összetettebb, árnyaltabb intrikus stáuszú szereplővé, hogy ugyanakkor mind küllemében, mind pedig a cselekménybeli eljárásaiban azonosságokat mutat a tündérajáték-
struktúrák deviáns nőalakjaival, boszorkányszerű figuráival.

A prezentáció első szakaszában *A tolonc* szövegpéldáin keresztül elemzem a vélelmezett alakpárhuzamot, ezt követően kerül sor az egyes előadások, bemutatók és az ezekhez köthető színháztörténeti összefüggések ismertetésére.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-2-I-ELTE-670 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Kőszeghy Ferenc

Eötvös Loránd Tudományegyetem, irodalom- és kultúratudomány MA

Posztdigitális állapot és újmediális tapasztalat Kerber Balázs: *Conquest* című művében

Előadásomban a szépirodalom és a Florian Cramer nyomán posztdigitális állapotnak nevezett jelenség kapcsolatát vizsgálom. A digitális technológiák változást okoztak a világ infrastukturális felépítésében, ebből adódik a kérdés, hogy a magyar szépirodalom hogyan reagál a posztdigitalitásra, vagy miként alakul át általa. Ez a téma jóval meghaladja bármely kutatás keretét, ezért csupán szétszórva, egyedi eseteken keresztül lehet azt vizsgálni. Jelen előadásban a kérdést Kerber Balázs *Conquest* című művén keresztül igyekszem bemutatni esettanulmány-szerűen.

Az előadásom koncepciója tehát esettanulmány-szerű, de a választásom nem esetleges: Kerber Balázs kötete a posztdigitális állapothoz szervesen kapcsolódó újmediumok gondolati alakzatait igyekszik színre vinni, ezeken belül a videójátékokra, leginkább a *Civilizations*-re épít. Mivel az újmedia, és főleg a videójátékok egy kevésbé kutatott téma itthon, szükségesnek látom először megalapozni mit értek „újmedia” és „videójáték” alatt. Ehhez főleg Lev Manovich és Alexander R. Galloway munkásságára támaszkodva egy olyan értelmezését igyekszem kidolgozni az újmediumoknak, amely az azokat létrehozó, és az általuk létrejövő hatalmi struktúrákra is érzékeny. Megközelítésem alapja Gilles Deleuze *ellenőrzés társadalma (control society)*-beli hatalomkonceptiója.

A kötet elemzésére rátérve a célom megmutatni Kerber poétikájának és történelemfelfogásának adatbázis-jellegét, illetve saját újmedium, nyelv és világértelmezését. Ezután a kötet és a poszthisztóár diskurzus közötti kapcsolatot szeretném feltárni, ehhez főleg Jean Baudrillard munkásságát fogom használni, valamint Douglas Kellner és Kiss Viktor Baudrillard-értelmezését. Végezetül visszatérek Galloway *Civilization* értelmezésére, illetve a saját újmedium-konceptiómra, és abból kiindulva kritikai vizsgálat alá vonom a kötet transzmediális ambícióit.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-2-I-ELTE-1127 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Kőszegi Áron

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

„Egy igazi férfinak igazi borbély jár” – Férfiképek a Humen Magazinban

A meleg férfiak a férfi- és maszkulinitáskutatások területén a nyolcvanas években kerültek a kutatói érdeklődés középpontjába, ekkor kezdtek elsőbbséget tulajdonítani a meleg maszkulinitások konstrukcióinak, mert azok élesen rávilágítottak a társadalmi nem rendszerének (gender order) történetileg beágyazott társadalmi dinamizmusára (Connell 1992). A maszkulinitások nyelv által történő performálását, megkonstruálását helyezik előtérbe a szociolingvisztikai kutatások is (Milani 2016). Magyarországon is születtek maszkulinitások nyelvi konstrukcióival kapcsolatos kutatások (Bodó–Szabó–Turai 2019), de meleg maszkulinitásokkal foglalkozó vizsgálatok se a szociológia, se a szociolingvisztika területén nem folytak még. A perifériálisabb csoportokkal foglalkozó kutatásoknak azonban éppen az az egyik előnye, hogy élesebben tudnak rávilágítani a heteronormatív társadalom normáira (Cameron 2005). Vizsgálatom ezért annak témáját járja körül, hogy hogyan reprezentálódnak a meleg maszkulinitások. A célom azonban nem annak leírása, ahogyan a mindennapi nyelvi gyakorlatok során meleg férfiak megkonstruálják férfiasságukat, hanem annak az imázsnak a vizsgálata, amelyet a férfiakról alkot az egyetlen hazai LMBTQ magazin, a Humen. A kutatás a Baker és Levon (2015) által ajánlott, vegyes módszertani alapokon nyugszik. Ennek az az előnye, hogy a korpuszos vizsgálat ötvözte a kvalitatív elemzésekkel növeli a kutatás eredményeinek megbízhatóságát. Az előadás során az elméleti-módszertani megalapozást és egy előzetes vizsgálatot fogok prezentálni. Utóbbi azt mutatta, hogy a magazin lapjain a maszkulinitások térképéről az egyik kirajzolódó csomópont az, amit a very straight gay terminussal írhatunk le legjobban (Connell 1992). Az ilyen típusú maszkulinitásoknak az alapja az, hogy bár ellenállnak a meglévő nemi hatalmi viszonyoknak, de a rendszert alapjaiban nem forgatják fel, mert a melegség nem a maszkulinitás hiányával konstruálódik meg. Összegzésképpen ez a kutatás azáltal, hogy közelről vizsgálja a meleg maszkulinitások kérdéskörét, új eredményeket mutat fel a hazai, társas szemléletű tudományok terén, valamint a férfiasság különböző konstrukcióinak felmutatása révén rávilágít a társadalmi nem diverzitására (Cameron 2005).

Baker, Paul – Levon, Erez 2015. Picking the right cherries? A comparison of corpus-based and qualitative analyses of news articles about masculinity. *Discourse & Communication* 9/2: 221–236.

Bodó Csanád – Szabó Gergely – Turai Katalin Ráhel 2019. Voices of masculinity: Men's talk in Hungarian university dormitories. *Discourse & Society* 30/4: 1–20.

Cameron, Deborah 2005. Language, Gender and Sexuality: Current Issues and New Directions. *Applied Linguistics* 26/4: 482–502.

Connell, R. W. 1992. A Very Straight Gay: Masculinity, Homosexual Experience, and the Dynamics of Gender. *American Sociological Review* 57/6: 735–751.

Milani, Tommaso M. 2016. Theorizing Language and Masculinities. In: Milani, Tommaso M. ed., *Language and Masculinities. Performances, Intersections, Dislocations*. Routledge Critical Studies in Discourse. Routledge, New York, London. 8–33.

Kutasi Dóra Mária

Eötvös Loránd Tudományegyetem, anglisztika MA

Beszélni arról, amiről nem lehet: Kiadás és szexualitás kapcsolata E. M. Forster *Maurice* és Evelyn Waugh *Utolsó látogatás* című regényében

A homoszexualitás kérdése a huszadik század eleji Angliában meglehetősen kényes témának számított. A szigorú cenzúra és a megfelelő szakirodalom hiánya miatt az egyetlen forrás, ahonnan a téma iránt érdeklődők tájékozódhattak, a szépirodalom volt, azonban az íróknak különös óvatossággal kellett megközelítenie a homoszexuális kapcsolatokat műveikben, ha terjesztésre szánták őket.

Előadásomban E. M. Forster *Maurice* (1913-14/1971) és Evelyn Waugh *Utolsó látogatás* (1945) című regényeinek nyelvezetét hasonlítom össze, fő vizsgálati szempontom pedig a regényekben megjelenő homoszexuális és heteroszexuális kapcsolatok, illetve a művek kiadása körülményeinek kapcsolata, ugyanis a tény, hogy az adott irodalmi alkotás kiadásra került-e vagy nem lényegesen befolyásolja a módot, ahogy a szerzők megközelítik az egynemű, illetve eltérő nemű szereplők közötti párkapcsolatokat.

Az *Utolsó látogatást* Waugh a mesterművének tartotta és ennek megfelelően mindenképpen kiadásra szánta. Emiatt viszont nem volt lehetősége nyíltan beszélni a homoszexualitás témaköréről; a Charles Ryder és Sebastian Flyte – a mű férfi főhősei –, között fennálló kapcsolat természete máig megosztja a kritikusokat. Ezzel szemben a műben felbukkanó heteroszexuális kapcsolatok már sokkal nyíltabban kerülnek tárgyalásra testiség szempontjából. Ami igazán érdekessé teszi a regényt viszont az, hogy míg a főszereplők kapcsolata teljes mértékben érzelmekre épül, addig Charles későbbi, nőekkel létesített párkapcsolataiból szinte teljesen hiányoznak az érzések, hiába kap szerepet bennük a testiség. Ennek oka részben a regény vallásos témája, ugyanakkor azt gondolom, a kiadás ténye is szerepet játszik abban, ahogy Waugh a szereplők kapcsolatait alakítja.

Waugh-val ellentétben Forster sosem szánta kiadásra a *Maurice*-t, ez pedig sokkal nagyobb alkotói szabadsággal ruházta fel őt. Így a *Maurice* tulajdonképpen egyfajta fejlődésregény, amely bemutatja a korabeli homoszexuális férfiak lehetőségeit az angol társadalom keretei között. Ennek megfelelően Forster a férfiszereplők nemi életét is szabadabban ábrázolja, nem hagy kétséget a kapcsolatuk természete felől. Clive Durham (akiben szintén van homoszexuális hajlam) házasságának ábrázolásakor Forster viszont már sokkal tartózkodóbb; a kapcsolatban nincs igazán jelen a testiség, mint elem. Az író nyíltsága egyértelműen a kiadás hiányának köszönhető: az író saját bevallása szerint a publikáció jelentősen korlátozta volna a szabadságát, minden szempontból.

Mike Laura

Szegedi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

Határátlépések az angol koramodern bosszútragédiák tanulmányozásában

Ahogy az angol tizenhatodik századi bosszútragédiák kísértetei folyamatosan átlépik a holtak és élők közti határ mezsgyéjét, úgy ezeknek a tragédiáknak a vizsgálatában is kiemelten fontos a diszciplináris határok átjárhatósága. Az angol koramodern tragédiák legtöbbször felfogható bosszútragédiaként, és kutatásom elsősorban nem Shakespeare, hanem a kortárs drámaírók műveire koncentrálok. Ez a kutatási terület, amely a magyar szakirodalomban eddig kevés figyelmet kapott, az utóbbi két évtizedben kiemelt szerepet játszott a kora újkor irodalmának tanulmányozásában, részben az úgynevezett „vallási fordulatnak” köszönhetően, amely elsősorban az angol reformáció revíziójára épül. E megközelítés szerint a Reformáció radikális hatásának megértése nélkül nem értelmezhetők a koramodern drámák, itt tehát máris átlép a drámakutatás egy új diszciplína területére, ez a teológia, illetve a vallástörténeti nézőpont.

A 16. század végén lezajló angliai változások olyan ideológiai átalakulásokhoz vezettek, amelyek az egyén és a közösség életét alapjaiban rengették meg: ide tartozott többek között a gyászolás és temetkezés rítusainak megreformálása. Ezeknek a nagy horderejű változásoknak az érzékeltetéséhez, tételmezőm szerint, szükség van a kulturális trauma fogalmának bevezetésére. Ez újabb dimenziót ad a koramodern bosszúdráma megértéséhez, azzal a központi állítással, hogy az összekaszabolt testek, temetetlen halottak és visszajáró szellemek tükrözik mind a mártírológiai narratívákat, mind az elvesztett korporális rítust, melynek szelleme még sokáig kísértett a színpadon. A kulturális trauma jelenségét Kai Erikson választotta le az egyéni trauma fogalomrendszeréről, mintegy szociológiai esettanulmányokba ágyazva a vizsgálódást, tehát a kulturális trauma fogalma magával vonz egy szociológiai perspektívát. Harmadsorban, az egyik legkurrensebb irodalomtudományi ágazat, a „law and literature” vagy jogtörténet szintén szerepet kap a drámaelemzésekben.

Mindemellett, a koramodern bosszútragédiák témájukban is bővelkednek a liminális jelenségekben. Ezt Thomas Kyd *Spanyol tragédiáján* keresztül mutatom be, amelyhez az egész műfaj eredete köthető. Élet és halál mezsgyéjén, isteni és emberi igazságszolgáltatás között imbolyogva, önazonos és mániakus cselekvés között váltakozva a bosszúálló folyamatosan feszegeti a koramodern episztémé határait. A bosszúálló mindig egy határlény, akinek a személyes krízisének keresztül a kor ellentmondásai és traumái megjelennek a színpadon.

Mohai Aletta

Szegedi Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom MA

Da Bunjevac živi – A népi identitástudat megjelenése Karagity Antal drámáiban

Karagity Antal (1913-1966) bunjevac író a 20. század első felében alkotott a bajai járásban. Drámai munkásságának egyik legmeghatározóbb szervező elve a népi identitástudat erősítése a bunjevac nép körében. Tizenhét éves korában szabadkai mintára színjátszó csoportot alapított, mert felismerte, hogy a színház lehet az a médium, amin keresztül a leghatásosabban elérhet a falusi bunjevac néphez. A társulat játszotta bunjevac szerzők, például Petres Iván műveit, idővel pedig vezetőjük saját drámáit vitték színpadra, amelyek a szegények és gazdagok ellentétével, általános erkölcsi kérdésekkel foglalkoznak, illetve politikáról, korrupcióról, hétköznapi problémákról, házasságról szólnak többnyire komikus köntösben.

A szerző teljes ismert életművét – ami tizenhat drámából és tizenegy prózából áll – lefordítottam, és tematikai rendszerezést végeztem. Karagity Antal drámai életművének egyik legmeghatározóbb része a bunjevac identitás erősítését célzó művek csoportja. Ezt a fősoportot két alcsoportra lehet osztani: hétköznapi és politikai szintérré. A két szintérbe tartozó drámák elemzése során a legkontrasztosabb eredményt a nemi szerepek alapján felosztott ideológia adja. A drámák vizsgálatával nemcsak a szerző naiv gondolkodásmódja ismerhető meg, hanem képet kapunk az akkori bunjevac kisebbség hétköznapi életéről, történelmi és politikai helyzetéről.

A hétköznapi élet csoportjába tartoznak a *Katica*, *Az elvált nő*, az *Öntudat* és a *Zorka kisasszony* című művek. A politikai kategóriába két dráma sorolható: a *Meglepetés* és a *Községi bíró*. Az *Anka Berityeva* című darabban pedig a hétköznapi és a politikai szintér egyszerre megtalálható, ez a dráma általában véve vegyíti az életmű összes főbb jellemzőjét.

A *Katica*, a *Meglepetés* és az *Anka Berityeva* című drámáknak prózai kivonata is készült, amiket kiegészítésként, vázlatként lehet értelmezni a színdarabokhoz képest.

Mosza Diána

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Összehasonlító irodalomtudomány

„...koporsójában is finoman összeteszi a bokáját...” – karakterontológia az *Iskola a határonban*

Előadásomban először az irodalmi szövegeken végzett testpoétikai vizsgálatok alapkérdését járom körül, azt, hogy mi alapján beszélhetünk testről miközben a papíron (vagy képernyőn) csak betűket látunk. Hogyan és milyen hatásmechanizmusok mentén bomlik ki a szövegből a test? Milyen tényezők határozzák meg a regény korporális atmoszféráját? Hogyan illeszkedik mindez a szereplői elmeműködéshez? Majd ezen kérdések nyomán kívánom a közeli olvasás módszertanával megvizsgálni Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényét. Sokat és sokféleképpen elemzett regényről lévén szó, az elmeműködés és a szövegvilág összefüggéseit is megfigyelték már. Korda Eszter Dorrit Cohn narratológiai elméleteire támaszkodva a kettős narráció és az abban létrejövő metaleptikus váltások megfigyelésével gazdagította az olvasatot, Tátrai Szilárd pedig kognitív poétikai és pragmatikai olvasatot végzett a szövegen. Jelen kutatás a szövegvilág egy alapvetőbb rétegéhez, a karakterontológiai szinthez intézi kérdéseit. Elemzésem egyszerre igyekszik a szövegolvasás és értelmezés irányából alátámasztani vagy megkérdőjelezni az Uri Margolin kidolgozta karakterontológiai elméleti keretet, és tovább gazdagítani az Iskola-recepciót. Úgy vélem, hogy a kultikus és allegorikus olvasatokból tanulva, de azoktól távolodva, gyümölcsöző lehet a nemzetközi trendek mentén fordulni Ottlik nagyregényéhez, és a kognitív- és testpoétikai szempontok segítségével hatolni közelebb a szöveg belseje felé. Az egyéni és közösségi elmeműködés mozzanatait Alan Palmer elméletei tükrében vizsgálom, a karakterontológiai vizsgálódásokat pedig Uri Margolin mellett Marie-Laure Ryan gondolatmenetei alapján végzem el. Ottlik regénye esetén a katonai kiképzés és a felnövés folyamatai egyszerre alakítják a szereplők tudatát, illetőleg a retrospekció következtében az elbeszélők maguk is reflektíven számot tudnak adni ennek az alakulásnak a közösség dinamikáját is befolyásoló folyamatairól. A növendékek egy nagyon érzékeny korszakban kerülnek be egy szigorú rendbe, ahol nem csupán viselkedésüket, de a magukról és társaikról való gondolkodást is alapvetően át akarják formálni. Az egyéni test legigazibb helye a beosztásban betöltött helye, mozdulataik a közösségi testtechnikák mentén épülnek fel, énképüket pedig a hatalom és társaik rájuk vetülő tekintete alakítja. Mindezen jellemzők és jelenségek ábrázolását pedig a medvei szöveget a hiteles ábrázolás jegyében körbeíró bébéi narráció keretezi.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLOGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Nagy Hilda

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Az irodalmi modernség

Kerékpározó feministák a századfordulón

A 19. és a 20. század határa sok tekintetben jelentős fordulópontként említhető. A 19. század második felében egyre több olyan találmány vagy azoknak tervezete látott napvilágot, amelyek szükségszerűen reakciót váltottak ki elsősorban a fővárosi lakókból, hiszen ők hamarabb találtak az új eszközökkel vagy nézetekkel. A bicikli ebben a kontextusban kiemelt figyelmet érdemel, különösen abban az esetben, ha a nyeregbe történetesen egy nő merészkedik. Főként a 19. század második felében vált egyre aktuálisabbá a nők sportolási lehetőségeinek és szükségességének megvitatása. Egyre inkább az vált az általános vélekedéssé, hogy a nőknek ugyanúgy szükségük van a testmozgásra, de minden esetben elkerülendő a gyakorlatok, tevékenységek túlzásba vitele, hiszen azok káros hatással vannak a gyengébb szervezetre. Előadásom középpontjába az ebben az időszakban kerékpározó nők sajtóbeli reprezentációja kerül (különösen 1897 és 1899 közötti időszak), akik ezzel a mára mindennapossá vált gesztussal lényegében feminista törekvéseket valósítottak meg, folyamatosan feszegetve a társadalmi elvárások/patriarchális normák határait. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen problémafelvetés mentén ellenezték a nők biciklizését? Döntően három fogalom körül látom csoportosulni az érvek és ellenérvek sorát, amelyek a következők: erkölcs, divat és feminizmus. A legtöbb támadást a nők az erkölcstelen viselkedés miatt kapták, ugyanis a biciklin elfoglalt pozíciót szemérmetlennek találták az ellenzők. Angolszász forrásokban a feminizmust és a biciklizést ugyanúgy összekapcsolják, mint ahogy az a magyar tárcákban, hírekben előfordult, tehát egy transznacionális jelenség figyelhető meg. A nők és a kerékpározás kapcsolatát tárgyaló sajtótermékek közül az 1897-es év kitüntetett szerepet játszik. Egyrészt, mert több újság hasábján fontosnak tartották ennek véleményezését, másrészt a Pesti Naplóban termékeny vita alakult ki a kérdéskör kapcsán, amely döntően befolyásolta a későbbi vélekedés irányát. A nők biciklizése nemcsak erkölcsi, hanem egészségügyi szempontból is vitatott volt, amely szintén fontos részét képezi a felvázolt interpretációnak.

Nyerges Csaba

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

Kapcsolatok Kiss Tibor Noé *Inkognitó* című regényében

2010-ben megjelent Kiss Tibor Noé első regénye, az *Inkognitó*. A műben megszólaló személyiség törekszik saját identitásának megszilárdítására, miközben fokozatosan felfedezi, hogy személyisége decentralizált elemeket tartalmaz. A posztmodern elméletek a szubjektum decentralizált jellegére hívják fel a figyelmet, míg a feminista kritika kénytelen egységes énképpel rendelkezni az érdekképviselő megvalósításának céljából. A két elmélet között húzódó ellentét éppen ezért párhuzamba állítható a regény narrátorának személyiségével. Az előadás az említett ellentmondásra helyezi a hangsúlyt.

Gilles Deleuze és Félix Guattari *Mille Plateaux* című írásukban a hagyományos nyugati gondolkodásmód kritikáját nyújtják, s kifejtik a rizóma-elméletet. A szerzőpáros a hierarchikus gondolkodási séma helyett a rizóma-elmet javasolja. A rizóma egy burjánzó, komplex szerveződés, nincs eleje és vége, nincs kiindulási pontja és egy meghatározott célja; kapcsolatok, fúziók összessége, egy szabálytalan rendszer, amely dimenziókból áll. A rizómának közepe van, onnan növekszik, sokszorozódik mindenféle irányba, beláthatatlanul. A rizóma vonalak sokasága, egy térkép: mindig ad lehetőséget a kapcsolódásra, módosítható, átírható; többszörös be- és kilépési lehetőséget biztosít; egy struktúra nélküli tömeg, egy sokféleség, multiplicitás, s folyamatként, mintsem statikus állapotként értelmezhető. Az előadás a rizóma szerint szerveződik: mellőzi a hierarchikus felépítést, s az *Inkognitó* című regényt kapcsolatok rendszerében igyekszik értelmezni. Az előadás tehát rizómaként (térképként) működik, a térkép belépési pontját a feminista kritika és a posztmodern elméletek között húzódó ellentét adja. Minden további értelmezési szempont a rizóma egy-egy vonalának tekinthető, valamint az és-és-és kötőszó alapján szerveződik.

Az előadás értelmezi többek között a megnevezés szerepét, és rávilágít arra, hogy a regény elbeszélője milyen prózapoétikai eszközökkel mutatja be létezésének börtönszerű jellegét. Megvizsgálom az *Inkognitó* narrátora és az őt körülvevő környezet szoros kapcsolatát, s bemutatom, hogy ez a közeg hogyan nyer többletjelentést a regényben. Végül elemzem a regényben színre vitt kommunikációképtelenséget is.

A kutatás hiánypótló, amennyiben – legjobb tudomásom szerint – Kiss Tibor Noé művéről még nem született átfogó elemzés. A kutatás a regény értelmezésében új nézőpontok és horizontok felé nyithatja meg az utat.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Panágl Zsófia Gabriella

Eötvös Loránd Tudományegyetem, tanító szak

Határok és határátlépések Deborah Feldman *Unortodox* című művében

Előadásom témájául egy olyan könyvet választottam Deborah Feldman életművéből, amely a magyar olvasók számára 2020-ban *Unortodox* címmel válhatott szélesebb körben is ismertté. Az autobiografikus írás egyesszám első személyű narrációjában egy Deborah nevű lányt ismerhetünk meg, akit a narrátor gyermekkorától kezdve, javarészt lineáris időkezeléssel mutat be. Williamsburgi mindennapjait alapvetően határozza meg, vallási és családi értelemben is, a szatmári haszid zsidó közösség. Az olvasás során fokozatosan ismerhetjük meg ennek a hermetikusan zárt, ultraortodox közösségnek a saját szokásrendjét, határképző szabályait és identifikáló vallási rituáléit. Egy az irodalomtörténeti hagyományban klasszikusnak számító beavatási rítus inverzeként, Deborah haszid közösségből való távozásával zárul a mű.

Kutatásaim során kísérletet tettem a mű átfogó értelmezésére, olyan klasszikus, szépirodalmi művekkel hasonlítva azt össze, amelyek az autobiografikus műfaj vagy az intertextualitás jegyében relevánsnak mutatkoztak (Augustinus, Rousseau). Az *Unortodox* interpretatív olvashatósága mellett az olvasás-motívum regénybeli alakváltozatait tanulmányoztam behatóbban, mindez alapjául szolgálhat a mű határsértéseket vizsgáló olvasata kapcsán is. Előadásom középpontjában a határképzéshez és határátlépéshez legszorosabban kapcsolódó jelenségeket vizsgálom. Ilyenek lehetnek kitüntetetten az önéletírás és fikció kapcsolata, a jiddis és angol nyelvek fordíthatósága vagy a műben megjelenő közösség és a hozzájuk kapcsolódó identitás természetének témái.

Olvasatomban fontos értelmezési pontként jelenik meg a Deborah mint főnév, illetve önmagában határ-fogalomnak a definíciója is. Előadásom során ezért legfőképpen a szereplői értelemben vett Deborah, illetve a szatmári haszid zsidó közösség határátlépéseit, és ezen gesztusoknak a módjait és körülményeit szeretném bemutatni, illetve ezeknek a határátlépéseknek az egymáshoz fűződő viszonyát vizsgálnám meg. Tézisem szerint a mű során nem egyszeri határátlépés történik, hanem a mű egésze értelmezhető határátlépésként, miközben interpretálható a mű úgy is, mint amiben a sorozatos transzgressziók végső soron eliminálják vagy eleve megképezhetetlenné teszik a határátlépés lehetőségét.

Pintér Kitti

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

A jérbég arbalarbattirbi narbapló – Az Egész az északi pólusig madárnyelvének jelentőségéről

Az *Egész az északi pólusig* című Jókai-regényt saját korában sem fogadta kitörő siker, annak ellenére sem, hogy aktuális témát dolgozott föl: az 1874-es Tegetthoff-expedíció ihlette, amely igencsak foglalkoztatta az akkori közvéleményt, többek között azért, mert az északsarki utazásnak magyar származású résztvevője is volt. A szöveg első közlése Kakas Márton álnév alatt az Üstökösben jelent meg folytatásokban, a későbbiekben regényformátumban is kiadott történetnek számos bírálója volt, akik többnyire egyetértettek abban, hogy az *Egész az északi pólusig* „nem olyan mű, mely szaporítaná Jókai koszorúit.” (Fővárosi Lapok, 1876. július 5., 151. sz., 709.)

Az irodalomtörténészek többségében a Vernéhez való viszonyulás és a természettudományos háttéranyag bemutatásának szempontjából olvasták a könyvet. Ugyanakkor a regény, azon kívül, hogy izgalmas intertextuális hálózatot teremt és szinte tudományos szintre emeli a barlangbelsőket, vagy földtörténeti korok egyes jellemzőinek leírását, narratív struktúráját tekintve is érdekes lehet: az elsőfokú elbeszélés szerint az Üstökös Galiba Peti sarkköri naplóját közli, amelyben a főszereplő különböző problémákba és kalandokba ütközik. Értelmezésemben egy tanulságos narratív határátlépés szempontjából vizsgálom meg a regényt.

Az extradiegetikus narráció „madárnyelven” írt naplóként hivatkozik Galiba lúdtollakra föltekert (és egyébiránt számos médiumváltáson átesett) jegyzeteire, amit – keserves erőlködések árán – meg kell fejteni: a feljegyzések nem tesznek utalást saját megalkotottságuk mibenlétére, az intradiegetikus szint sehol sem értelmezi önmagát kódnyelvként. Előadásomban azt a kérdést tárgyalnám, amelynek határán ez a két szövegszint összeérhet: mi lehet ennek a „madárnyelvnek” a jelentősége, milyen új hermeneutikai dimenziókat nyithat meg a regény szempontjából az, ha efelől a nyelvi „rejtély” felől próbáljuk meg értelmezni a barlangjárásokat és kalandokat, vagy akár a sajátos teremtéstörténetet.

Prótár Noémi

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

AZ ÖSSZETARTOZÁS és én – egyes szám első személyű alakok használati tendenciái telekommunikációs cégek Facebook-posztjaiban a tavaszi koronavírus-veszélyhelyzet alatt

A koronavírus-járvány nemcsak a magánembereket, hanem a cégeket, vállalkozásokat is váratlan helyzet elé állította. Ez a helyzetváltozás pedig szükségképpen magával vonta mind a termékek, mind a munkakörülmények, mind pedig az ügyfelek felé intézett kommunikáció megváltoztatását is. Előadásomban csupán az utóbbival foglalkozom: kutatásomban három telekommunikációs cég, a Telenor, a Telekom és a Vodafone tavaszi koronavírus-veszélyhelyzet alatti (azaz a 2020. március 11. és 2020. június 17. közötti időszakba eső [Magyar Közlöny 2020: 39. szám, Magyar Közlöny 2020: 144. szám]) Facebook-kommunikációját vizsgálom. Vizsgálatom alapját egy olyan, összesen 173 posztból álló korpusz adja, amelyet az ÖSSZETARTOZÁS motívuma mentén állítottam össze. Kutatásomban az ezen korpuszban megjelenő deiktikus személyjelöléseket (Tátrai 2017: 953–980) vizsgálom. A posztokat három részre (szöveg, multimodális elem, hashtag) bontottam, és ezekben jelöltem az egyes és többes szám első és második személyű névmásokat és ezen igei személyraggal vagy birtokos személyjellel ellátott alakokat, a kölcsönös névmásokat, a senki, mindenki, más(ok) névmásokat és az együtt határozószót. Előadásomban először a cégek kommunikációjának általános tendenciáiról, főképp az egyes szám első személyű alakok reprezentációjával foglalkozom. Kutatásomban feltárni igyekszem, hogy az adott korpuszban ki(ke)t jelöl ez a személyjelölő alak, illetve hogy ezen személyjelölésnek milyen szerepe van a posztokban, valamint hogy a három meghatározott kategória közül melyikben hogyan reprezentálódik.

Magyar Közlöny 2020/144.

Magyar Közlöny 2020/39.

Tátrai Szilárd 2017. Pragmatika. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) Nyelvtan. Osiris Kiadó, Budapest. 897–1058.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLOGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Ráday Zsófia

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

Tinódi Sebestyén *Sokféle részögösről* című versének toposzai, motívumai és sajátos szempontrendszer

Tinódi Sebestyén *Sokféle részögösről* című versét több kutatója is a korabeli erkölcsnevelő, illetve antialkoholista irodalom darabjaként tartja számon. Tinódi műve bizonyos motívumait és helyenként hangvételét tekintve látszólag valóban mutat több-kevesebb hasonlóságot a 16-17. századi, elsősorban egyházi irodalom egyes – a részegséget bünként tételező, józan életre buzdító – szövegeivel, így például Bornemissza Péter, Káldi György és Pázmány Péter a témában íródott munkáival. Azonban, míg a korszak – a reformáció, vagy később a rekatolizáció jegyében készült – feddő, szigorú szemléletű vallási tárgyú írásaiban főként az elrettentés szándéka tételeződik fel, mely a szövegek részletességében, a részegség okozta testi és lelki deformitások – olykor túlzó – hangsúlyozásában és a korábbi mintákat elegyítő példatárban teljesedik ki, addig Tinódi versét egy ironikusabb-szatirikusabb hangnem és némileg összetettebb poétikai rétegzettség jellemzi.

Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen eszközök segítségével, milyen toposzok, motívumok és szempontok alapján ábrázolja Tinódi Sebestyén a prototipikus részeg embert *Sokféle részögösről* című művében, valamint, hogy ábrázolásmódját és nyelvi eszközeit tekintve miben hasonlítható és miben választható el a korabeli, 16-17. századi antialkoholista, erkölcsnevelő egyházi szövegektől. Az előadás során egyrészt megpróbálok rávilágítani az említett – az alkoholfogyasztást mint bűnt tárgyaló – moralizáló egyházi írások és Tinódi versének motivikus hasonlóságaira és különbségeire. Továbbá részletesebben vizsgálom a *Sokféle részögösről*-ben felfedezhető toposzokat, illetve ezek szövegszerű egyedi megjelenésformáit, különös tekintettel a borszőlő Noéhoz kapcsolódó eredetmondájának versbe emelt, parafrázeált változatára. Emellett a „részögösök” a szerző által felállított tulajdonság-, viselkedésminta- és szociokulturális alapú osztályozási szempontrendszerének jellegzetességeit is elemzem a vers szerkezeti kérdéseit szem előtt tartva, s kitekintve egy, a *Cronica* kötetkompozíciójához is kapcsolódó, lehetséges szerkesztésbeli problémára. Mindegyik esetben igyekszem figyelembe venni az esetlegesen forrásként, mintaként szolgáló korábbi szövegelőzményeket és szöveg hagyományokat, rámutatva ezzel arra is, hogy a *Sokféle részögösről*-ben található egyes toposzok és motívumok hányféle kultúrában, nyelvterületen és milyen formákban fordulhatnak elő, valamint, hogy miképpen alakulhatnak át a hagyományozódás során.

Rétfalvi P. Zsófia

Pécsi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

Álmok az *Álomfejtés* előtt (Az álom fogalmának megközelítései a 19. századi magyar értekezésekben)

Sigmund Freud *Álomfejtés* című könyvének megjelenésével a 20. század emberképe alapjaiban változott meg, ami az álmok értelmezésére is jelentős hatást gyakorolt. E máig ható korszakváltás nyomán az álomról ma már nehezen tudunk pszichológiai fogalmak nélkül gondolkodni. Előadásomban olyan 19. századi, álmokról szóló értekezéseket vizsgálok, mint például Gaal György: *Polylogikai mulatság az álomról és alvásról* (1821); Fejér György: *Az álomban járásról 's világosan látásról* (1837) Greguss Ágost: *Alvás és álom* (1855) című írásai. Ezáltal megpróbálom lebontani a fogalomról a pszichoanalízis paradigmájának befolyását. Emellett igyekszem feltárni azt a fogalmi hálót és azokat a párhuzamosan létező megközelítésmódokat, amelyek a 19. század sokszínű álomértelmezését jellemezték.

Roskó Mira

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Magyar nyelvészet

A melléknevek attributív és predikatív használatának korpuszalapú vizsgálata

Jelen előadás a magyar melléknevek attributív és predikatív használatát feltáró korpuszvizsgálat első lépését ismerteti. A szófaj két típusú használatának egymástól való elhatárolása az angol nyelvű szakirodalomban nagy hagyománnyal rendelkezik; széles körökben elterjedtnek és elfogadottnak tekinthető az a vélekedés, miszerint az attributív melléknevek az általuk jellemzett szereplő állandó és karakterisztikus tulajdonságát, ezzel szemben a predikatív melléknevet tartalmazó konstrukciók annak alkalmi, az adott szituációra vonatkoztatható sajátosságát jelenítik meg (Boelinger 1967, Radden—Dirven 2007).

A korpuszvizsgálatot hipotézis létrehozására fogom használni; a Magyar Nemzeti Szövegtár 2 gyakorisági listáját kiindulópontul véve vizsgálom meg azt, hogy a magyar nyelv vonatkozásában mit lehet elmondani erről a megoszlásról. A kutatás céljai között szerepel annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a magyar melléknevek esetében is igaznak tekinthető-e az a feltevés, hogy a centrálisnak nevezhető, legnagyobb gyakorisággal előforduló melléknevek egyaránt megjelennek predikatív és attributív szerkezetben, míg a periférikus, kisebb gyakorisággal rendelkező melléknevek előfordulása inkább csak az egyik funkcióra korlátozódik (Quirk 1972), vagy legalábbis egyértelműen megállapítható, hogy a kettő közül melyik használat tekinthető az adott melléknév esetében jellemzőnek. A vizsgálathoz a módszertan ismertetése során bemutatásra kerülő szempontok alapján választottam ki 30, a gyakorisági lista három különböző sávjából származó melléknevet. Az előadás során kitérek arra kérdésre, hogy milyen lehetőségek rejlenek a korpuszban annak a kérdésnek a vizsgálatára, miszerint a magyar melléknevek viszonylatában is beszélhetünk-e a fent említett attributív-állandó, predikatív-alkalmi megoszlásról, vagy csupán elérésbeli különbséget feltételezhetünk a két szerkezet típus kapcsán, illetve feltérképezem azt is, hogy esetlegesen milyen egyéb további funkciókat köthetünk a melléknevek attributív és predikatív használatához.

Bollinger, Dwight. 1967. Adjectives in English: attribution and predication. *Lingua* 18, 1-34

Hollman, B. Willem. 2020. The 'nouniness' of attributive adjectives and 'verbiness' of predicative adjectives: Evidence from phonology. *English Language and Linguistics*.

Kiefer Ferenc. 2000. Jelentéselmélet. Corvina. Budapest

Quirk, Randolph—Leech, Geoffrey—Greenbaum, Sidney—Svartvik, Jan. 1974. *A Grammar of Contemporary English*. Longman Publishing. New York.

Radden, Günter—Dirven, René. 2007. *Cognitive English Grammar*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam.

Santaveczi Anita

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Romantika és kora modernség

„Ez vagy te. És te ez vagy” Rembrandt szemben az önarcképével Határosság/ határtalanság Bródy Sándor *Rembrandt* című alkotásában

Bródy Sándor alkotása értelmezhető a határátlépések és ütközéspontok sziporkázó egyvelegeként, amely az alkotó ember határtalan művészetét tematizálja. Bródy szövege textuális határok ütközéspontjaként interpretálható, amelynek központi karaktere „Narciss-Rembrandt”, aki az önszeretet és a szégyenérzet fojtogató kettősségében reprezentálódik. Rembrandt alakja töredékességében teljes, ő az alkotó-teremtő művész gyötrődésével, önmarcangoló lelkitusájával, fojtogató szégyenérzetével. Nemcsak festő, hanem egy a mitológémák világából kilépő modern Narcissus, aki folyton önmagát figyeli és beleveszik önmaga csodálatába. Rembrandt ezen kívül Bródy művészi identitásának reflexiós pontja, illetve tanulmányának fő vizsgálati tárgya. Az író a mű első mondatában meghatározza a szöveget, amely „nem regény [és] nem művészettörténet”, hanem „egy betegség története”, illetve egy „stúdió” -ként behatárolt szöveg, amely a művészet határtalanságáról szóló tanulmányként is értelmezhető. Az ismertetett textuális síkok komplex interpretatív lehetőséget biztosítanak a szövegnek „határ”, illetve „határtalanság” fogalmak felőli olvasatához.

A vizsgálat hangsúlyt fektet Mieke Bal *Reading Rembrandt* című kötetére, illetve Zhenya Gershman *Rembrandt. The "I" Witness* című tanulmányára, amelyben az önmaga arcképét szemlélő, önmagában beszélő művész alakja kerül középpontba, amely Rembrandtot mint az önmagát meglátó, tetten érő, önmagát szemtanúvá avató művészt jeleníti meg. „Ez vagy te. És te ez vagy.” – mondja Rembrandt saját önarcképe előtt, amely a vizsgálat egyik kulcskérdéséhez köthető. A kutatás arra keresi a választ, hogy hogyan reprezentálódik Rembrandt művészi identitása, hogyan formálódik a művész önszemlélete, önreflexiós tevékenysége, illetve hogy az önarcképek hogyan avatják szemtanúvá Rembrandtot önmagával szemben.

A festőt alkoholizmusa, kicsapongó életvitele, függősége, tragikus házassága, apaként való elbukása, pénztelensége, fiatalságának elvesztése és a társadalmi kítaszitottsága abba a kétségbeeső helyzetbe juttatják, hogy önmagát mint sikertelen művészt, bukott apát és férjet, méltóságát elveszített férfit és szégyenteljes embert látja. A kutatás arra keresi a választ, hogy hogyan határozódik meg a művész identitása, majd hogyan töredezik szét, illetve hol kerül sor a határátlépésekre.

Mieke Bal, *Reading Rembrandt. Beyond the Word-Image Opposition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.

Gershman, Zhenya, *Rembrandt. The "I" Witness*. *Arion, A Journal of Humanities and the Classics*, Third Series, 19, no. 2 (2011): 65-91.

Santaveczi Anita

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Romantika és kora modernség

„Keleten Japán viszi azt a bizonyos fáklyát.” Japán-kép a századforduló prózájában (Gozsdu Elek, Justh Zsigmond, Harsányi Kálmán)

A kutatás a századforduló prózájának japán-képét vizsgálja, Gozdsu Elek, Justh Zsigmond, Harsányi Kálmán műveiben. Japán a nyugati kultúrák előtt ismeretlen terület volt. Az izoláltságnak Commodore Perry vetett véget, aki 1854-ben az amerikai hadiflotta néhány kereskedőhajójával kikötött Yokohamán. A dátum új korszakot nyitott meg a művészetekben. A japán kultúra egzotikumára 1862-ben, a londoni nemzetközi kiállításon irányult kiemelt figyelem, ahol Sir Rutherford Alcock, az első Japánba delegált nagykövet bemutatta saját kollekcióját. Az elkövetkező időszakban valóságos japán mánia kezd tombolni Angliában és a kontinensen is. A századforduló magyar prózájában is tetten érhető a japán kultúra popularitása.

Gozdsu Elek Weisz Annához küldött leveleiben kiemelt téma az alkotónak a japán kultúrához kötődő csodálata. Egy 1910-ben küldött leveléhez mellékelte Pierre Loti *Japoneries d'Automme* ('*Japán ősz*') című művét, amely érdekes kordokumentuma a századforduló japán értelmezésének. A 19. század végén Pierre Lotin kívül Lafcadio Hearn és John Luther Long úttörőnek számított a japán kultúra Európa felé való közvetítésében. Pierre Loti a kor népszerű útiregény írója volt, aki egzotikus témákkal foglalkozott a műveiben és több kötetet is szentelt a japán-tematikának. Pierre Loti művei inspiratív forrásként szolgáltak Gozdsu számára, aki *Az étlen farkas* című novelláskötetét ebben a termékeny művészi ihletettségekben alkotta meg. A levelezésben konkrét utalást tesz Loti *Japán ősz* című regényére, ezen kívül a novellákon kimutatható a francia író *Madame Chrysanthe* című regényének hatása. Gozdsu az 1910-ben küldött levelében a japán krizantém motívum értelmezésére is kísérletet tesz. *Az étlen farkas* című kötetet áthatják a japán motívumok és Magyarország számos alkalommal Ázsiához hasonlítva jelenik meg. Egy félreeső, alföldi falu olyan mintha „[...]Ázsia valamelyik sarkában feküdnék.”, illetve a *Veréb* című novella főszereplője „Ercsinek [...] az ázsiai részében lakott.”. Gozdsu *Sámson madara* című novellájában a Mili szobájában lévő lámpa „kinai és japán táncosokkal” van díszítve. A narrátor a *Nirvána* című novellában egy falusi kocsmá vendégeit figyelve jut arra a következtetésre, hogy az arcszörzetüket a „kinai bajuszok módjára” viselték. A japán tematika tetten érhető Justh Zsigmond naplójában és leveleiben is, ahol számos alkalommal ír „japáni szalon”-ról, „japáni gyöngyfüggöny”-ről és „japáni papiros”-ról, illetve Harsányi Kálmán *A kristálynézők* című regényében, ahol például „egy kis japán asztalka” szerepel a szoba bemutatáskor.

A kutatás teoretikus alapját képezi Ajthay-Horváth Magda szecesszióról szóló kötete, aki a foglalkozik a századforduló japán-képével. Ajthay-Horváth szerint a japán metszetek és festmények új perspektíva nélküli szemléletet hoztak divatba, ami a stilizáció felé tereli a művészeteket. A vizsgálat fő célkitűzése, a századfordulós magyar próza japán-képének vizsgálata, Pierre Loti Gozdsu Elek prózáiról munkásságára gyakorolt hatásának ismertetése és az Ajthay-Horváth által felvetett koncepció vizsgálata.

Ajthay-Horváth Magda, *A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2001.

Kertünk Istennel határos. Gozdsu Elek és Weisz Anna levelezése 1906-1915. Kortárs Kiadó, 2001.

Schranz Áron

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

„Mi van a fölszín alatt a Bácskában?!...”. Bácska-toposzk a századforduló irodalmában

A 19. század végén – többek között Gozsdu Elek, Herczeg Ferenc, Ambrus Zoltán és Papp Dániel révén – megszülettek a Délvidék első jelentős irodalmi reprezentációi. Ezek közül kitüntetett figyelmet érdemel Papp Dániel (1868-1900) Bácska-tematikájú elbeszélésciklusa, a *Tündérlak Magyarhonban* (1899), melynek előszavában a szerző játékos iróniával hoz mozgásba, illetve lényegít át különféle Bácska-toposzkokat.

Az etnikai és kulturális értelemben egyaránt sokszínű régióhoz kapcsolódó sztereotípiák közül legjellemzőbb talán a bácskaiak ivásra és mulatozásra való hajlama, mely gyakorlatilag elengedhetetlen része a térség korai irodalmi reprezentációinak (egyebek mellett „a magyar Gascogne” elnevezés is ide kapcsolódik). Fontos továbbá megemlíteni a Bácskához kötődő képzetek azon csoportját, melyek szűrőjén keresztül „a haza éléskamrájának” is nevezett régió mint Kánaán vagy Eldorádó jelenik meg.

Papp Dániel, aki egy tündérkastélyról szóló anekdota felidézésével magyarázza címválasztását, hangsúlyossá teszi, hogy a „fölszín alatti Bácska” kizárólag a beavatottak számára érhető el, a kívülállók előtt rejtve marad: „Mi van a fölszín alatt a Bácskában?! ... Hogy is kaparná azt ki idegen patkó?! ... A Pegazusnak, a patkónak odavalónak kell lenni, hogy a füvek és nádasok alatt megtalálja a tündérkastélyt.” Interpretációja nem egyedülálló, a régió kapcsán beavatottság és kívülállás hasonló kettősége figyelhető meg Herczeg Ferenc *A Gyurkovics-lányok* (1893) című elbeszélésciklusának kerettörténetében is.

Előadásomban – elsősorban a *Tündérlak Magyarhonban* prológusát, illetve *Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képpen* vonatkozó, Badics Ferenc által írott fejezetét használva igazodási pontként – arra szeretnék rávilágítani, miként jelenik meg Bácska a századforduló irodalmában, s hogy azok a toposzkok, melyek újra és újra felbukkannak az általam vizsgált szövegekben, milyen formában élnek tovább a 20. század első felének irodalmában, például Csáth Géza, Kosztolányi Dezső vagy éppen Hunyady Sándor műveiben.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Soós Anna

Eötvös Loránd Tudományegyetem – Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, magyar nyelv és irodalom – hittan tanára

A szerelem fogalmának reprezentációi Radnóti Miklós műveiben

Az előadás célja egy kognitív szemantikai vizsgálat módszertani megalapozása; Radnóti Miklós szerelemfogalmának feltárása és értelmezése.

A kutatás azon a konvención alapszik, hogy a költők versei tematikus csoportokba rendezhetők. A kérdés arra irányul, hogy a művek nyelvi megformáltsága mennyi és milyen jellegű támpontot ad ehhez és ennek objektívvé tételéhez mutatok be egy módszert. Ahhoz azonban, hogy erre a kérdésre választ kapjunk egy témára és egy szerzőre szűkült a kutatás: a szerelem fogalmára és Radnóti Miklós műveire. Viszont ennek a fogalomnak a megértéséhez szükség volt egy módszerre, ami alapján a versekben jelenlevő szerelemfogalmat vizsgáljuk.

A kutatás kiindulópontja, előfelvetése, hogy a szerelem egy tág, sokféleképpen értelmezhető kategória, amit nehéz körüljárni, illetve nehéz meghatározni, hogy mi is kapcsolódik pontosan ehhez a fogalomhoz. A szerelem egy komplex fogalom, amelynek sok aspektusa van, például a szereteten alapuló összetartozás, maga a szerelem érzése, a testi kapcsolat, a jogi forma (házasság). Az előadás célja tehát annak a módszernek a bemutatása, amely a szerelem fogalmi reprezentációját tárja fel Radnóti Miklós műveiben.

A vizsgálat első fázisa a professzionális annotátor munkája, melynek lényege Radnóti Miklós verseiben megjelenő minden olyan szó, szószerkezet vagy mondat azonosítása, megjelölése, amely szerintem a szerelmet írja le vagy a szerelemhez kapcsolódik. Felállítottam öt kategóriát és egy alkategóriát az alapján, hogy ez a fogalom hogyan reprezentálódik a művekben.

A vizsgálat második fázisában egy szemantikai annotáló felület bevonása történt a kutatásba, amely jelenleg nincs adaptálva a magyar nyelvre, így elkezdtem Radnóti Miklós verseinek angol fordításaival foglalkozni. Ez alapján a kutatás azokat a verseket kezdte el alapul venni, amelyeknek van az említett nyelvre megbízható fordítása.

A rendszer megtapasztalása és adatai alapján szükségesnek éreztem egy harmadik fázist is beiktatni a kutatás folyamatába, amely öt humán annotátor munkáját foglalja magában. Ezeket a fázisokat a dolgozat során különböző fejezetekben fogom kifejteni.

Egy egyéni intuíción alapuló elemzésnél egy kombinált módszer alkalmasabb arra, hogy – egy adott szerző műveiben – a korábbiaknál alaposabban, átfogóbban és részletesebben feltérképezhessük a szerelem fogalmának megjelenésmódjait ebben az életműben.

Szabó Barbara

Pécsi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

Primo Levi - 174517 - Damiano Malabaila

Az irodalomban a szerző mindig központi helyet foglalt el, a XX. századtól az irodalomelméleti iskolák alapkérdésévé vált, hogy mi a szerző, illetve hogy ki a szerző. A szerzői név problémakörével foglalkozik Gérard Genette, aki megkülönböztet három esetet, az onimiát, az anonimiát és a pszeudonimiát. Előadásom során ezeket a terminusokat hasznosítom Primo Levi „álneveinek” az értelmezésekor. Olyan határokat és határátlépéseket vizsgálok a tulajdonnév és az álnév kapcsán, amelyek nagyban befolyásolták az írói pályát. Az álnevek kapcsán felmerülhet a kérdés, hogy mit jelent több néven írni és/vagy élni. Így, elsőként rövid áttekintést nyújtok az álneves szerzők világáról (Italo Svevo, Carlo Collodi, Elena Ferrante), mindvégig fókuszálva az olasz kultúrára, hiszen az előadásom központi témája Primo Levi-re összpontosul. Majd három név keletkezéstörténetét járom körül, mennyiben befolyásolták az olasz szerző írói pályáját. Levi neve ismert mindenki számára az *Ember ez?* című memoárja kapcsán. Visszaemlékezéséből jól ismerjük a karjára tetovált 174517-es számot, amely egy új azonosságot adott számára, viszont Damiano Malabaila neve közel sem cseng ilyen ismerősen. Számos elemzést és visszaemlékezést ismerünk Levi életéről azonban az első könyv, amely kimondottan az álnév választásával és annak keletkezésével foglalkozik 2019-ben jelent csak meg. Carlo Zanda *Quando Primo Levi diventò il signor Malabaila* című könyve járja körül Malabaila születését. Előadásomban az Einaudi kiadó döntésére fókuszálok, elemzem Roberto Cerati kereskedelmi igazgatónak az 1966-os levelét, amelyben arra kérte Levit, hogy gondolja meg az álnév használatának a lehetőségét. Valamint interjúkon keresztül mutatom be Levi hozzáállását a kiadóházhhoz, aki éveken keresztül saját ötletként nyilatkozott az álnév használatról, mindvégig védve a nagymúltú kiadót.

Előadásomat három fejezetre bontom, elsőként Primo Michele Levi tulajdonnévére fókuszálok, majd a második fejezetben az auschwitzi névvesztés kérdéseit járom körül, az *Ember ez?* című memoárból hozott példákkal alátámasztva. Fókuszálva Tengelyi László *Élettörténetek és sorsesemény* című könyvére. Végül a legizgalmasabb témát fejtem ki a harmadik fejezetben, amelyben Damiano Malabaila születéséről lesz szó és egy tudományos-fantasztikus novella gyűjtemény megjelenéséről a *Storie naturaliról*. A fő hangsúlyt a kiadástörténetre helyezem, valamint röviden összefoglalom Levi biológiai fantasztikumának főbb jegyeit.

Szabó Nikolett

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – történelem tanára

Nyelvészeti etnográfia a határon túl - nyelvi ideológiák a csallóközi egyetemisták körében

A világban működő domináns nyelvi diskurzusokra és nyelvi ideológiákra a mikroszinten a regionális és kis beszélőközösségek kutatása is rámutathat. A határon túli régióban, a Csallóközben élő magyar kisebbség mindennapjainak egyik szaliens politikai diskurzusa az asszimilációs folyamatokra adott válaszreakció, a nyelvörzés. A dolgozatban, a nyelvészeti etnográfia módszerét alkalmazva, a magukat magyarnak valló egyetemisták kisebbségi létéből és mobilitásából fakadó nyelvi ideológiáiról és nyelvi gyakorlatairól számolok be. A vizsgált három kis csoport tagjai két régióbeli város, Pozsony és Komárom egyetemének hallgatói. A városok, régiók és országok közti elmozgás különféle (nyelvi) tapasztalatok és akadályok megélését hozta számukra. Ezáltal a nyelv haszonként és büszkeségként való értelmezése a társalgásaikban és a velük folytatott interjúkban is egyaránt megjelenik. A kutatás kérdései, hogy beszélhetünk-e a fiatalok alternatív diskurzusáról, s lehet-e a szlovák a büszkeség és a magyar a profit nyelve egy felvidéki magyar életében? Az eddigi, Csallóközt érintő kutatásoktól eltérően, a beszélői perspektívát helyezem előtérbe. A résztvevőkre nem csupán adatközlőként tekintek, a kutatás a velük folytatott többlépcsős együttműködésen alapult. Mindez résztvevői megfigyelések, fókuszcsoportos interjúk és egyéni reflexív interjúk mentén valósult meg. Ez utóbbi kollaboráció teret engedett a résztvevők bevonódására, és biztosította az eredmények hitelességét. A résztvevők mobilitását követtem, ehhez pedig a többszinterű terepmunka biztosította a lehetőséget. Az elemzésekbe és a konklúzióállítás folyamatába egyaránt bevontam őket. A kutatás részösszegzését valahányan megkapták, így az ezután készített reflexív interjúk is a kutatás részét képezik. A részösszegzésben többször is kitűnt a szlovák nyelv büszkeségként való megélése, ám a visszacsatolásokban nem minden esetben erősítették meg a résztvevők mindezt. A magyar nyelv csupán szűk régióban a profit nyelve, ám érzékelhető egyfajta munkaerő-piaci bővülés, a résztvevők szerint. A csallóközi beszéd büszkeségként való megélése kettős, haszon szempontjából nem releváns tényező. A kutatásban alkalmazott módszerek másik előnye volt az a felismerés, hogy a résztvevők a büszkeség és haszon megközelítésében, bár megjelentettek alternatív diskurzusokat, a visszacsatolásokban mégis hagyományos kategorizációt érvényesítettek.

Szilák Flóra

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalom- és kultúratudomány MA

A határ változása – a változás határa. J. M. Coetzee *Szégyen (Disgrace)* című regényéről

Előadásom fókuszában a dél-afrikai író, J. M. Coetzee *Szégyen (Disgrace)* című 1999-es regényének főszereplője áll: az egyik hallgatója ellen nemi erőszakot elkövető Lurie az egyetemről való kényszerű távozása után támadást szenved el három fekete férfitől a lánya birtokán, a vidéki Dél-Afrikában, az apartheid utáni időszakban. Értelmezésem szerint regény ambivalens fogadtatása (a dél-afrikai kritika „rasszista regény”-ként itéli el, míg Európában Booker-díjat nyer) a narrációtechnika (belső fokalizáció) csapdájával, valamint az olvasói szégyentapasztalatra adott reakcióként magyarázható. Elemzésemben ezért élek az E/3 elbeszélő adta távolságtartással is, és a regény szoros olvasásával, Lurie karakterológiai elemzésén keresztül megvizsgálom, mi az, amivel a narráció azonosulni kényszeríti az olvasót. A határ átlépése vagy éppen a határral való találkozás a határok újragondolására és változásra ad lehetőséget. A magánéleti és történelmi-társadalmi határhelyzetben lévő Lurie is látszólag önreflexióra kényszerül: a hivatásának feladása, az elszennvedett trauma, a saját bántalmazói viselkedésével való szembesítés a személyes élettörténetéből épp annyira készíthetik döntéseinek újraértékelésére, mint a Dél-Afrikában zajló hatalmi (határ)átrendeződés, mellyel vidékre kerülő fővárosi fehér értelmiségiként szembesül. Olvasatomban azonban lelepleződik a változás hiánya, valamint Lurie szégyenteljes gesztusainak öngazoló és színpadi jellege, mely a szégyen narcisztikus felhasználhatóságára mutat rá. Elemzésemben a Lurie számára központinak bizonyuló vágy (erősz) és szégyen (shame) érzését is határtapasztalatként mutatom be, pszichológiai és klasszika-filológiai elméletek közelítésével. Amellett érvelek, hogy Lurie narcisztikus módon az erősz kizárólag annak moderátlanságában, vagyis a másik határainak megsértésével éli meg; valamint elfordul a szégyen produktív felfogásától is, a disgrace ('kegyvesztettség') önfelmentő aspektusai javára. Az olvasó ugyanakkor dönthet másképp: az olvasás során érzett szégyentapasztalata (melyet éppen a narrációtechnika által keltett határhelyzet indukálhat) lehetőséget biztosíthat az önvizsgálatra.

Szláwich Eszter

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola

Segédigeszerű melléknevek a komplex magmondatokban

Az előadás témája az érdeemes elintézni – érdeemes elintézzem típusú szerkezetpárok, összefüggésben az egyéb főnévi igeneves és kétigés konstrukciókkal (pl. el kell mondanom – el kell mondjam; nincs mit mondanom – nincs mit mondjak). Az elemzést a kognitív nyelvten keretein belül végzem (Tolcsvai Nagy 2017, Langacker 2008), a kutatás anyagát valós nyelvi adatok képezik, amelyek az MNSZ2 szövegtörzsből származnak. A kutatás fő kérdései közé tartozik, hogy mely melléknevek alkothatnak a segédigeshez hasonló komplex magmondat konstrukciót a főnévi igenévvel, illetve kötőmódú igével összekapcsolódva, valamint az, hogy ezek az alakilag jelölt vagy alapbeállítású (zéró kopulás) melléknévi konstrukciók milyen grammatikalizáltsági szinten állnak (a felfogásomban a grammatikalizáltságot skálán lehet értelmezni, illetve grammatiklizáció útvonalakt lehet megállapítani, vö. Dér 2008). A kutatás során vizsgálom azt, hogy milyen szemantikai feltételei vannak annak, hogy egy melléknév a segédigeshez hasonló komplex magmondat (l. Imrényi 2013) komponense legyen. Az infinitívusszal bővülő melléknevek vagy (pre)modálisak, vagy értékelést fejeznek ki (vö. Thimar 1989). A modális (lásd pl. a deontikus célszerű, szükséges, kötelező) melléknevek esetében önmagában a modalitás szemantikai tartománya motiválja a segédigeszerű használatot. A grammatikalizációban kulcsfontosságú, hogy az alapmodalitások szemantikai terében a szereplők erődinamikai viszonya konstruálódik meg (Talmy 2000) az infinitívusszal jelölt potenciális folyamat viszonyában (l. Pelyvás 2013). A konstrukciós melléknevek segédigeszerűen (vö. Kálmán C. és mtsai 1989) működnek a konstrukciókban a kötőmódú igealakokkal, illetve infinitívusszal viszonyban állva is. Ezek a szerkezetek összefüggésbe hozhatók olyan grammatikalizálódott kifejezésekkel, mint a szabad melléknév, amely szintén alkalmas kettős állítmányos szerkezetekben a segédige szerepének a betöltésére, és igei inflexiókat is kaphat (l. szabadjon, szabadna, szabadott stb.).

Dér Csilla Ilona 2008. Grammatikalizáció. Nyelvtudományi Értekezések 158. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Langacker, Ronald W. 2008. Cognitive Grammar. A Basic Introduction. Oxford University Press. Oxford.

Imrényi András 2013. A magyar mondat viszonyhálózati modellje. Nyelvtudományi Értekezések 164. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Kálmán C. György – Kálmán László – Nádasdy Ádám – Prószéky Gábor 1989. A magyar segédigék rendszere. Általános Nyelvészeti Tanulmányok. XVII. 49–103.

Pelyvás Péter 2013. „Nekem most el kell menjek...”. A kell és az angol must konceptuális és grammatikai struktúrájáról. In: Kugler Nóra – Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd szerk., A megismerés és az értelmezés konstrukciói. Tanulmányok Tolcsvai Nagy Gábor tiszteletére. Tinta kiadó. Budapest. 186–203.

Talmy, Leonard 2000. Toward a Cognitive Semantics Volume I. Concept Structuring Systems. MA: The MIT Press. Cambridge.

Thimar Márta 1989. A melléknévi csoport. In: Rácz Endre szerk., Fejezetek a magyar leíró nyelvten köréből. Budapest: Tankönyvkiadó. 139–180.

Tolcsvai Nagy Gábor 2017. szerk., Nyelvtan. Budapest. Osiris Kiadó.

Szmeskó Gábor

Szegedi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

A transzcendencia lehetősége Pilinszky János költészetében

A „transzcendens” kifejezés etimológiai gyökere – a „transcendo” latin ige – nem a fogalom teológiai értelmezésére, vagyis az engem meghaladó istenség valóságára, hanem a határátlépés aktusára hívja fel a figyelmet. A latin szó magyar megfelelői – átlép, túllép, meghalad – egyszerre rejtik magukba két különböző valóság létének, és a két különböző valóság találkozásának a lehetőségét, vagyis a „transcendo” nem magát a határt jelöli, nem állítja a két terület körülkerítésének lehetőségét (bár ki sem zárja), hanem az egyikből a másikba való átlépésre irányul. A vallásos beszédmód alapvető kérdése, hogy a hétköznapi környezetben használt nyelv, milyen módon válik alkalmassá arra, hogy az istenit közvetítse, vagy az istenihez szóljon.

Az irodalomtudományi diskurzus Pilinszky János líráját igen szélsőséges keretek közt értelmezte – a kvázi-ateizmustól a keresztény hitről tanúságot tevő magatartásig. Az mindenképpen figyelemfelhívó, hogy Pilinszky a vallásos jeleknek egy bizonyos csoportját elutasítja. Szembetűnő, hogy életművében az oltáriszentségre utaló tabernákulum, monstancia, szentségtartó kifejezések rendre nem képesek „transzcendálni”. Pilinszky nem szólaltatja meg továbbá a dicsőítő himnuszokat, Isten felségneveit (stb.), valamint sokat hivatkozott „költő vagyok és katolikus” önmeghatározása is elválasztja a katolikus irodalmi hagyománytól (Sik Sándor, Rónay György, Mécs László, Tűz Tamás stb.). Habár költői nyelvét bibliai pretextusok valóban átjárják, figyelemreméltó, hogy tudatosan a lehető leghétköznapiabb szavak megszólaltatójává vált (vö.: *Ars Poetica helyett*). Ez a poétikai megoldás arra is ráirányítja a figyelmet, hogy – nem feledve a 20. századi traumák cezúrajellegét – az isteni valóságról való beszéd, ahogy a '60-as évektől egyáltalán a megszólalás lehetősége, „új” utakat követel magának (gondoljunk pl. Paul Celannak a költői nyelvet újraalkotó gesztusaira, vagy Hans Jonas istenfogalmára). Különösen Pilinszky kései költészetének eszközkészlete, poétikai eljárásmodjai figyelmeztetik arra az olvasót, hogy az istenihez való közeledést, mint határátlépést nem hozza létre a szó, hanem az idegen, a totálisan más belépésének eseményjellegéből következik az, ami a költő esetében versként manifesztálódik, vagyis a határ nem a végesből a végtelen felé nyílik meg, hanem a végtelen lép a végesbe, amelyből nem feltétlen következik – ahogy Pilinszky költészete is mutatja –, hogy a véges számára artikulálhatóan adódik ez a határátlépés.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3-SZTE-229 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Tarnai Csillag

Eötvös Loránd Tudományegyetem, keleti nyelvek és kultúrák (japán) BA

Testi fegyelmezettségtől a játékig – Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének játékontológia központú olvasata

Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének katonaiskolájában központi szerepet kap az egyéniség elfojtása, ami elsősorban a test korlátok közé szorítása útján történik meg. Az alreálban a szigorú megfigyeltség állapotában engedelmes testekké nevelés jelensége vizsgálható *Foucault Felügyelet és büntetés* című munkája és „kormányozhatóság”-fogalma, illetve Sartre a tekintet hatalmáról tett megállapításai felől. A test folyamatos fegyelmezésének következtében a testbe zártság élménye belső konfliktust és az elvesztett teljességélmény újbóli kialakításának igényét eredményezi a növendékekben.

Előadásomban bemutatom, hogy milyen különböző technikák segítségével ellensúlyozható a testi meghatározottság, így kutatásommal az Ottlik-recepcióban csak az utóbbi évtizedben előtérbe került testpoétikai irányvonalhoz kapcsolódok. Hipotézisem szerint a kőszegi katonaiskolában a növendékek között kialakuló szabadságélmény játékontológiaként értelmezhető, az idáig vezető út lépései pedig pontosan nyomon követhetők a regényben. Elsősorban a művészetek gyakorlása és a sport nyitják meg a játék lehetséges tereit, és kínálnak esélyt a függetlenedésre. A Szeredy Dani és Bébé között kialakuló, a bergsoni nevetésesztétikát idéző titkos nevetés létrehozza azt a közösségi összetartozást, aminek következtében megjelenhet a szabad játék. Szorosan kapcsolódik az önfeledt játékhoz Medve és Bébé Sári B. László homoszociális viszonyokat értelmező tanulmányában is hangsúlyos szerepet kapó kórházi jelenete is, amikor a legyengült test révén lehetővé válik a szabad mozgás. Ennek következtében Bébé, Medve és Szeredy gyermekkori, civil játékélményét az alreálban társaikkal végzett közösségi játék váltja fel. A Medvéék és Merényiék játékossága között feszülő ellentét következményeképpen csak Medve, Bébé és Szeredy között teljesezhet ki a játékélmény teljes játékontológiában a regényt lezáró hajójelenetben. Így az Iskolában Medve, Szeredy és Bébé a művészetek, a sport és a közös nevetés útján jutnak el a gyermekkori teljességtapasztalat elvesztésének fájdalmától a közös játék élményéig, ami többek között Eugen Fink játékontológiájának jegyeit mutatja. Ez a közösségi tapasztalat egyben a néző én, a külső szemlélő felértékelődéséhez is vezet. Az előadás a játék- és a nevetés-jelenetek vizsgálatával a regény új filozófiai nézőpontból történő elemzése mellett az *Iskola a határon* sztoikus belső szabadság-üzenetével kapcsolatos fenntartásokra is igyekszik választ adni.

Taskovics Viktória

Szegedi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

„Nem a bizonytalanságot keresem, hanem a szálak kibogozására törekszem” – Patti Smith *M Train* című memoárja, mint posztmodern bűnügyi metafikció

Patti Smith 2015-ben megjelent *M Train* című memoárja számos olvasási lehetőséget kínál fel: egyéni és kollektív traumatapasztalatokat tematizáló memoár, egy intermediális zárandoklatot bemutató útinapló, az anyaság okán ideiglenesen pályaelhagyó punk-rock ikon rendhagyó zenei autobiográfiája, valamint egy metanarratívába ágyazott, posztmodern bűnügyi fikció. A szubverzív autobiográfia egyik sajátossága, hogy a szerző közismert, populáris imidzse ellenére sztárallűrök nélkül mutatja be egy özvegy hétköznapi tapasztalatait, aki mindennapos teendői között rendszerint olvas, sorozatot néz, melyeket rendszerint kommentál a memoárjában. Smith egy 2015-ben készült interjúban számos párhuzamot von az írók, költők és a detektívek karaktere és szerepköre között, a kedvenc sorozatában megjelenő Linden nyomozót egyben a narrátor tükörképeként is ábrázolja, aki magányos, mániákus természetén keresztül, apró rituáléiban, és kávéfogyasztási szokásaiban hasonlónak talál. A memoár megírása egyben performatív célt is szolgál, hiszen gyászfeldolgozását naplózza, és ahhoz szükséges anyagot halmozza fel. Dolgozatomban arra teszek kísérletet, hogy Smith memoárjában megalkotott metanarratíva bizonyos vizuális, textuális formanyelvét, intermediális vonatkozásait és poétikai sajátosságait figyelembe véve hogyan olvasható egy posztmodern bűnügyi fikcióként, detektívtörténetként. Hogyan váltakoznak a memoárban a dekódoló-olvasó szerepek, mi a nyomozás tétje, amennyiben a nyomok az önmagát leleplező detektív-narrátorhoz vezetnek?

Tisza Eleonóra Márta

Debreceni Egyetem, kommunikáció és médiatudomány MA

A tér jelentősége és átalakulása a kortárs könyvvásárlásban

Előadásomban napjaink könyvvásárlási gyakorlatainak térbeli aspektusait szeretném vizsgálni. Az elméleti háttér és az esetpéldák segítségével igyekszem arra fókuszálni, hogyan lép ki a megszokott, jól ismert környezetből (a könyvesboltból) a könyvvásárlás gyakorlata, és egyúttal felvetődik a kérdés: mi célból változik meg ez az ismerős gyakorlat. A befogadásra, a választásra és a vásárlásra is döntően hathat, ha az olvasást nem a megszokott környezetben, pozícióban végezzük, és egyre több kezdeményezés kísérletezik azzal, hogy lássuk, mi történik akkor, amikor a vásárlást kimozdítjuk az urbánus térbe. Az olvasás leginkább privát, saját terekben folytatott tevékenység, míg publikus terekben zajló olvasás gyakran csoportos befogadást eredményezhet.

Első vizsgált példa az Libri – Café Frei együttműködés, ez esetben tanúi lehetünk egyfajta összemosisodásnak: a privát és a publikus tér nem különválasztható. Az Libri boltokban a privát térben végzett cselekvéseket vegyíthetjük a publikus térben megszokottakkal: a könyvek között kávézhatunk, ehetünk, baráti beszélgetéseket folytathatunk. A könyvespolcok között kanapék várnak azokra, akik beleolvasnának a kiválasztott kötetbe. Vizsgálatra érdemes még a POKET zsebkönyvekhez kapcsolódó törekvések: automatákban az utcára helyezik a könyveket, így teljesen átalakítják a vásárlás folyamatát. Nem csak az eszköz egészen szokatlan (az automata), de a vásárlás mikéntje is.

Michel de Certeau szerint a stratégiák olyan elfogadott szabályok, amelyek az életünk minden területére kihathatnak, míg a taktikák az egyén saját megközelítései, praktikái a stratégiák mindennapi alkalmazására, az azokkal való játékra. A POKET esetpéldájában megtalálhatjuk de Certeau gondolatait: az automatákat mindig a város frekvenciált területein helyezik el, figyelembe véve azokat a stratégiai útvonalakat, amelyek alapján az egyének közlekednek. A városi térben való olvasás ezen formái a de Certeau által leírt vadorzó olvasás példái. Georges Perec francia író hasonlóképp írja le az olvasást mint aktust, amely során a testet, az emberi viselkedést is vizsgálnunk kell. Írásában leginkább az üzenet megragadásának módjára helyezi a hangsúlyt. Kitér arra is, hogy olvasás közben hogyan változik az emberi test pozíciója, a szemre, ajakra, a kéz- és a testtartás jelentőségére és az olvasót körülvevő környezetre vagy épp az olvasás időszakára. Ezek a testtechnikák az Libri üzleteiben zajló vásárlással is összekapcsolhatóak.

Tóth Áron Tamás

Debreceni Egyetem, magyar nyelv és irodalom – történelem tanára

A hazugság szemiotikája

A hazugság mint kulturálisan beágyazott társadalmi kommunikációs gyakorlat, az interperszonális viszonyok szerves részeként tartható számon. A nyelvi befolyásgyakorlás elemi eszköze, ebből következően közmegíteléséhez egyoldalúan negatív konnotáció társul. A kommunikációban betöltött szerepe ellenére pszichológiai, filozófiai vagy jogi diskurzusokban egyaránt vizsgálják, de a nyelvészeti irányú kutatások figyelmét eddig elkerülte. Ennek oka talán rendszer és használat dichotóm értelmezési hagyományában keresendő. A strukturalizmus ugyanis elkülönít a vizsgálódás tárgyát illetően belső nyelvészeti kategóriákat, illetve a külső nyelvészethez sorol mindent, amire nehezen vagy csak problematikus módon adható tudományos magyarázat. Ma azonban a paradigmátikus kölcsönhatás eredményeképpen a rendszeryelvészeti értelmezési tartománya szabadabban körvonalazódik és teret enged a korábban parole-hoz sorolt nyelvi jelenségek tanulmányozásához is.

Jürgen Habermas társadalomelméleti vonatkozású kommunikativ cselekvéseméletében a beszédaktusok társadalmi szerepe kerül a középpontba. Eszerint a szavak érvényes használata nem önmagukból adódóan következik, hanem az arra konvencionálódott, intézményesült keretek biztosítják a kimondáshoz kötött cselekvésértéküket. Meglátásom szerint a hazugság akkor a legakkurátusabban kimutatható, amikor intézményes keretek működtetik. Ez a feltevés tájolta be a korpuszválasztás közegét, a szovjet totalitárius rendszer nyelvhasználati gyakorlatának forrásvizsgálatát. A kiemelt kordokumentumok, forrásszövegek olyan implikált jelentéseket hordoznak, amelyek a sokrétűen működő, társadalmi szinten folytatott manipuláció mint intézményileg legitimált kommunikativ cselekvés megvalósulását segítik. A megkezdett kutatási folyamat első szövege, Rajk László vallatási jegyzőkönyve egy pregnáns példája ennek a jelenségnek, mert hordozója azoknak a nyelvi jegyeknek, amelyekkel a kommunista éra a megtévesztő, - jelen esetben azonos értelemben véve - a hazug megnyilatkozásait teszi a közösség/nyilvánosság felé. A szöveg kontextusa: születése, eltitkolt volta, nyilvánossá tételének időpontja mind azt erősíti meg, hogy a rendszer alapját a pragmatikai értelemben vehető hazugság hatotta át és határozta meg.

Amint arra a dolgozat rá kíván mutatni, a szovjet pártállami berendezkedés a nyilvánosság pragmatikai terének nyelvi kisajátítását végezte el manipulációs és direktívikus parazita (hazug) aktusok használatával, egyes esetekben a geográfiai határokhoz igazítva a lexikai határokat. Az elemzett jegyzőkönyvben a megtévesztés implikált jelentései névmási redundanciából, korreferens elemek sűrű előfordulásából vagy épp a dialógus-kohézió hiányából tevődnek össze. A határátlépés itt egyrészt szövegtipológiai szempontú: ha a jegyzőkönyvre írott szöveggént tekintünk, a figyelmet a szövegmondatokra és azok grammatikai és szemantikai összefüggéseire kell helyezni. Ha azonban elfogadjuk azt, hogy ezek a verbalitás síkján működtek igazán, rögzítésük pusztán jogi-bürokratikus előírás volt, akkor a szövegmondatokat megnyilatkozásként kell kezelni. Így a leíró szövegtani szempontok mellett a szöveg performatív értékét is figyelembe kell vennünk, érvényesíteni a szövegpragmatikai ismereteket.

Az előbbi megállapításokból következően magától értetődő módon a nyelvhasználat tanulmányozása kap domináns szerepet, amelyet a multidiszciplináris igényű szemiotikai textológiai vizsgálat tud a legegyszerűbben ellátni olyan társ- és makrodiszciplinák segítségével mint a pragmatika, a kognitív nyelvészet, az onomasztika, a szociolingvisztika vagy a történettudomány tudásbázisa.

E szintetizáló igényű terület jelfelfogásában harmonikusan valósul meg a kognitív-pragmatikai és a leíró szövegtani ismeretek közös alkalmazása a jelentésreprezentáció során. Egy ilyen integratív jellegű, transzferdiszciplína igénye olyan esetben igazán hasznos, amikor a textualitás megállapítása nehézségekbe ütközik a normatív keretek között egy, a nyelvhasználatát illetően rendhagyó korszak által létrejött rendhagyó szövegtípus következtében.

Török Ábel

Eötvös Loránd Tudományegyetem, klasszika-filológia BA

Egy vulgáris nyelvű hősköltemény filológiai vizsgálata

Az előadás annak a Moreai Krónikában ránk maradt egyedülálló irodalmi alkotásnak, középgörög „hőskölteménynek” eredetét és jellegzetességeit vizsgálja, amelynek főhőse a pelagóniai ütközetben vitézkedő Geoffroy de Bruyères. Bár a nemzetközi szakirodalomban egyetértés van abban, hogy az epizódnak népköltészeti háttere lehet, számos kérdés – így többek között a fellelhető irodalmi áthallások, a szövegközi összefüggések és nem utolsósorban a (krónika)írói szándékok – nincsenek érdemben feltárva. Ennek megfelelően az előadás egyik alapkérdése: vajon miért és hogyan kerülhetett a kibontakozó népnyelvi görög irodalom e korai példája a moreai frank királyság történetét bemutató krónikába? Milyen irodalmi, és azzal összefüggésben milyen társadalomtörténeti hatások állhatnak a háttérben?

Az előadás elsőként a Moreai Krónika keletkezésének történeti háttérét mutatja be röviden, a történelmi ismertetést elsősorban a műben tárgyalt eseményekre szűkítve, majd Geoffroy de Bruyères személyét és a róla írt hősköltemény lehetséges irodalmi párhuzamait (Achilleis, Trójai háború című bizánci regény, Digenes Acrites) tekinti át, végül pedig a pelagóniai ütközet magyar vonatkozásait tárja fel.

A Moreai Krónika tudósításában ábrázolt pelagóniai ütközet egyik leginkább vitatott történeti eleme ugyanis a Geoffroy de Bruyères-t lenyilazó magyar íjászok jelenléte és szerepe. A modern szakirodalomban a magyarok pelagóniai ütközetben – illetve a bizánci restaurációs kísérletekben – játszott kiemelkedő szerepéről Darkó Jenő és Moravcsik Gyula folytatott vitát. Az előadás a korábbi érvek értékelése mellett válaszlehetőséget nyújt arra a kérdésre, hogy miért jelennek meg így a magyarok a versben, és mennyiben felel meg a történelmi valóság a költői ábrázolásnak: mivel a leírást más történeti forrás nem igazolja, így az talán a hőskölteményt magában foglaló csataleírás népköltészeti jellegével is összefügghet.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLOGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Török Tímea

Eötvös Loránd Tudományegyetem, matematika – magyar nyelv és irodalom tanára

Jagyelda – Janikovszky Éva elbeszélője a *Már óvodás vagyok* című műben

Janikovszky Éva *Már óvodás vagyok* című műve sokunk számára ismerős lehet, akár gyermekkorunk polcáról is visszaköszön. Azonban amellet, hogy a gyermekirodalom egyik kiemelkedő darabja, gyümölcsöző narratológiai vizsgálatnak is teret ad. Előadásomban a *Már óvodás vagyok* elbeszélőjének azonosításának problémáját járom körül, különös tekintettel a kötetben a gyermeki perspektíva megjelenítésének eszközeire, valamint a gyermeknyelvi elemekre, és az ettől függetlenül fellépő bizonytalanságra az elbeszélő egyértelműen gyermeki azonosításával kapcsolatban. A felnőtt és gyermeki perspektíva közötti határ elmosódása az elbeszélésciklus humorának egyik központi eleme. Kitérek az elbeszélő Danival való azonosításának kérdéskörére, az ezt megerősítő és cáfoló szöveghelyek említésével. A porszívó-fűnyíró-helikopter fejezetben megjelenő, a gyerekek képzeletéből teremtett alternatív valóságok kapcsán tárgyalni fogom a valóság és a képzelet megjelenítését is a műben, ezzel tovább árnyalva az elbeszélőről kialakult képet.

Ugrin Bálint József, Nagy Eszter, Nagy Vivien

Eötvös Loránd Tudományegyetem, pszichológia BA

A szótag részei mint önálló mentális reprezentációk lexikális döntési feladatban

Korábbi kutatások alapján valószínűsíthetjük, hogy a szótag mint alapvető reprezentációs egység kiemelt jelentőséggel bír a beszédpercepcióban (Mehler et al., 1981). A szótag szerkezeti felépítése alapján három részre oszlik: szótagkezdetre, nukleuszra és kódára - utóbbi kettő alkotja a rímet (Markó, 2017). Ez a szerkezeti felépítés feltételezheti, hogy a szótagkezdet külön reprezentációs egységgel bír, míg a nukleusz és a kóda nem. Korábbi kutatások alapján a külön reprezentációval rendelkező elemekkel végzett műveletek végrehajtása alacsonyabb reakcióidőt igényel (Mehler, 1981). Kísérletünkben lexikális döntési paradigmán alapuló feladatot alkalmaztunk, ahol a résztvevőknek 40, hárombetűs szópart prezentáltunk. A kísérleti személyek feladata annak eldöntése volt, hogy (1) a szókezdő betűk és (2) a szóvégi betűk cseréjével fejben elvégzett művelet során értelmes szavakat kapnak-e, ezt gombnyomással kellett jelezniük, amit a kísérleti elrendezés alapjául szolgáló program rögzített. Feltételezésünk szerint (1) a szókezdő betűk cseréje szignifikánsan alacsonyabb reakcióidővel jár a szóvégi betűk cseréjéhez képest és (2) kevesebb rossz válasz születik a másik feltétellel szemben. Kutatásunkban 21 fő vett részt, azonban a hibák magas aránya miatt az elemzett mintába 18 fő (11 nő, 7 férfi, átlagéletkor = 29 év) adatai kerültek. Első hipotézisünk vizsgálatkor a reakcióidők mediánját vettük figyelembe, Wilcoxon-rangkorrelációval vizsgáltuk a mérések különbségeit. Az eredmények ($Z = 120$, $p = 0.071$) szignifikáns eltérésre utaló tendenciát mutatnak, közepes hatásnagyság (Cohen $d=0.432$) mellett. A kutatás eredményének értékelésében valószínűsíthető, hogy a kis elemszám torzítóan hatott, ezért úgy véljük, a kérdés egyértelmű megválaszolása további vizsgálatokat igényel. Második hipotézisünk vizsgálatkor szintén Wilcoxon-rangkorrelációt alkalmaztunk ($Z = 10$, $p = 0.958$), melynek eredményei arra engednek következtetni, hogy a hibák számában nem mutatkozik szignifikáns különbség egyik feltétel között sem.

Ungvári Sára

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom – angol nyelv és kultúra tanára

Magyar mélyszegénységi falvak és azok alkalmazott színházi reprezentációja az *Éljen soká Regina!* és a *Szociopoly* című előadások elemzése mentén

Előadásom kiindulópontja az alkalmazott színházi falureprezentáció vizsgálata és annak társadalmi relációi. Ehhez két előadás faluhoz és annak népességéhez való viszonyát elemzem részletesen. A Sajátszínház és a SzivHANG *Éljen soká Regina!* című előadását, ami egy adott falu közösségében tudott megszületni, illetve az Escargo Hajója *Szociopoly* című előadását – amely a Mentőcsónak Egység *Szociopoly* című előadásának pécsi megvalósulása, ugyanúgy Fábián Gábor rendezésében –, ami fiktív helyszínének egy „ormánsági kistelepülést” jelöl meg. Először egy általános vidék- és falureprezentáció megrajzolására törekszem, majd az egyes előadásokban megjelenő faluképeket, és azok etnikum- és osztályvonatkozásait igyekszem feltérképezni.

A média és a közbeszéd által közvetített vidékképzetek típusait bizonyos panelek mentén felvázolhatók. Ezek mind a városiak, mind maguk a vidéki lakosok önmagukról alkotott vidékreprezentációjában gyakran alkalmazott formaként működnek. Ilyenek a vidék bukolikus térként, mezőgazdasági potenciálként, vagy népies panelek gazdasági célból felhasználása mentén létrehozott képzetek – ezek többszáz éve alkalmazott gondolati sémák. Mindemellett nagyon markánsan megjelenik a vidék mint az egyszerű, képzetlen emberek világa, amely alsóbbrendűként jelenik meg a városihoz mérten. Ez a panel a városi gondolkodásban meghatározó, de a vidékiek is alkalmazzák. Ennek a képzetnek a radikalizálódása a rendszerváltáshoz köthető. A Kádár-korszak médiumai (beleértve a film, képzőművészet stb.) egyértelműen pozitív rurális imázsok termelésében voltak érdekeltek, de a kilencvenes évek óta a vidéki összkép negatívba fordult át. „A vidéki elég egyértelműen visszamaradott, fejletlen, szegény, szégyellnivaló, visszataszító és visszahúzóként jelenik meg (...), és teljességgel feledésbe merül, hogy a legalább négy milliós népesség nem lehet kizárólag a visszamaradottság hordozója¹”. De hol helyezkedik el vidéken belül a falu? Hagyományos értelemben a falu fogalmát bizonyos népességszámú, kisebb települések megjelölésére alkalmazzák, azonban figyelembe kell venni azt is, hogy a falu korábbi definíciójának változatai sokszor használhatatlanok egy posztmodern társadalomban (az ingázás jelensége, „alvó települések”, prototipikus falusi tevékenyének lassú felszámolódása). Így kerül elő a fordított meghatározás: azt véve lapul, hogy falu oppozíciója a városnak, a városi funkciókkal nem rendelkező települések tekinthetők falvaknak. Tehát mindaz, ami infrastrukturálisan, közigazgatásilag, szociális mozgások szintjén is egyaránt periférián helyezkedik el. Így a kialakult reprezentációs panelek a falu fogalmának meghatározásával is összekapcsolódnak. A falvak mint valamihez képest kevesebb, bizonyos hiányosságokat felmutató településeként kerülnek a közbeszédbe. Jelenleg a szegénységben élők többsége rurális régiókban él. A falusi lokális szegénység egyik formája az etnicizált szegénység, és elsősorban a „cigány szegénység”. A szegénységben élő romák ugyanis több mint fele falvakban él. Ezek alapján élesen körvonalazódnak bizonyos sztereotípiák, amik egymással szoros összefüggésben kerülnek ábrázolásra a fent említett két, dokumentumszínházi alapokon nyugvó alkalmazott színházi előadásban. Ezek megjelenésének és ellentmondásosságának vizsgálatára törekszem.

1: Kovács Imre, A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai, MTA doktori értekezés, 2010. (elérhető: http://real-d.mtak.hu/296/4/kovachimre_5_Mu.pdf, utolsó megtekintés: 2020. 01. 19.)

Varga Réka

Szegedi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

A harmadik művészet - A képzőművész Csáth Géza

Csáth Gézát először unokatestvére, Kosztolányi nevezi hármasművészhárom. Ez a hármasság a zenére, az irodalomra és a képzőművészetre vonatkozik, melyek egyaránt fontos szerepet játszottak az életmű alakulásában, Csáth ugyanis mindhárom művészeti ágban termékenyen alkotott. Bár az életmű szépirodalmi vetülete a legelismertebb, mindaz, ami az írásművészetét meghatározza, átcseng a képzőművészeti alkotásaiba és a zeneműveibe. A három művészet kölcsönösen mélyíti egymást, egyik a másikra olvasható. Így amellyel, hogy újabb rétegeit nyitják meg az életműnek, szétválaszthatatlan egységet alkotnak, és kitágítják az értelmezés lehetőségét.

Csáth Géza munkásságában eddig a képzőművészet a legkevésbé kutatott terület, annak ellenére, hogy a naplók önvallomása alapján a kezdetektől meghatározó helyet foglal el a csáthi-művészetkomplexumban. A naplók tanulsága alapján, Csáth nagyon korán kapcsolatba kerül a vizuális műalkotásokkal, már gimnazista korában kiállításokat látogat, és képzőművészeti kritikákat ír. Levelezéseit és naplóit rendszeresen illusztrálja, számos pasztellrajz, akvarell és egy olajkép is megtalálható a hagyatékban, az életmű végén a pszichoanalízisből eredő szépíró nyelv elvesztését követően pedig a zenével egyetemben, az alkotás mentsvárává válik. Nem elhanyagolható az sem, hogy pályája kezdetén festő akar lenni. Erről feljegyzései a gyerekkori naplótól kezdődően viszonylag hosszú intervallumon át vallanak.

Előadásomban bemutatom azokat a pontokat a Csáth életműben, ahol a képzőművészet hangsúlyos szerepet tölt be, ide pedig nem pusztán a vizualitásban alkotó művész sorolandó, hanem a képzőművészetről gondolkodó kritikus is. Elsődleges célom, hogy rámutassak azokra a határterületekre, ahol a képiség és a szépirodalom párbeszédbe lép Csáth Géza munkásságában, megrajzolva így azt az intermedialis hálót, amely a teljes életművet átszövi.

Veszprémi Szilveszter

Szegedi Tudományegyetem, magyar nyelv és irodalom MA

Önéletírás a válságból: Az elsőgenerációs értelmiségivé válás és az otthon kulturális távolsága Ocean Vuong *Röpke pillanat csak földi ragyogásunk* című regényében

Ocean Vuong 2019-ben megjelent *Röpke pillanat csak földi ragyogásunk* című regényében nem kisebb feladatra vállalkozik, minthogy kilépve a hagyományos önéletírás kereteiből, mindössze harminc évesen, irodalmi pályája elején memoárt ír, melynek elsődleges fókuszában nem egy egész leélt élet, hanem az elsőgenerációs értelmiségi helyzetben megtapasztalható idegenség, valamint az életkezdés lehetetlenségének akut válsága áll.

Ocean Vuong Kiskutya néven nevezett hősének az élete maga a határvidék. A vietnami származású főszereplő édesanyja nem bírja az angol nyelvet, a család életét a háborúból származó tapasztalatok és transzgenerációs traumák szervezik Amerikában is, és nem képesek túlhaladni a saját bezártságukon, családi mitológiájukon, hiedelemrendszerükön. A regényben egy olyan vietnami család életébe nyerünk betekintést, akik kényszerűen létrehozta egyfajta Lévi-Strauss és Jan Assmann értelmezési modelljében vett hideg emlékezetű társadalmat, amelyeknek megvannak a maguk mítoszai, viselkedési normái és rítusai. Kiskutya az értelmiségivé válása során a forró emlékezetű, angol nyelvű, a globális kultúrát aktívan építő társadalom része lesz.

A regény harmadik egységében kifejezetten ennek az átléphetetlennek bizonyuló határnak a problémáit tárja fel, hiszen az lehetetlenné teszi az anyja és a gyermeke közti beszélgetést és egymás tapasztalatainak, sorsának a megértését.

Előadásomban az Jan Assmann által az egyiptológiai kutatásokban kidolgozott, de bölcsészettudományi diskurzusokban széleskörűen alkalmazott hideg és forró emlékezet modelljét kívánom ráolvasni Ocean Vuong regényére, szem előtt tartva, hogy ezen kérdés, egyrészt az irodalmi intézményrendszer belső ügye is, ahogy azt például Milbacher Róbert *A kulturális migránsokról* című esszéjében részletezi, másrészt viszont egy kulturális antropológiai kérdés, amely kisebbségi csoportok kulturális reprezentációját szolgálja, noha, ahogy Gilles Deleuze és Félix Guattari rámutat, valójában minden irodalmi alkotás a kisebbségi identitás hangján szólal meg, tehát minden szöveg kisebbségi irodalom.

Voloncs Attila

Eötvös Loránd Tudományegyetem, magyar BA

Kemény Zsigmond *Gyulai Pál* című regénye a realizmusviták kontextusában

A *Gyulai Pál* Kemény Zsigmond első, teljes terjedelmében fennmaradt regénye. A szerző későbbi nagy történelmi regényei mellett látványosan háttérbe szorult az elmúlt évtizedek irodalomtörténeti diskurzusában.

Miután Sötér István korábbi eredményekre támaszkodva az író politikai dilemmáit olvasta rá a címszereplőre, az életművet korábbi pozícióiból jelentős mértékben kimozdító Szegedy-Maszák Mihály sem részesítette kiemelt figyelemben. Céloom e recepciótörténet részletes bemutatásán túl rávilágítani az egyes értelmezők esetleges tévedéseire a ma ismert források alapján, többek közt a hosszú ideje gyűrűző pozitívista értelmezések megkérdőjelezésével. Szeretnék továbbá felvetni néhány új lehetőséget a regény értelmezése kapcsán, elsősorban Hites Sándor legújabb fogalomtörténeti kutatásaira támaszkodva, illetve azokat kiegészítve. Kemény Zsigmond reprezentációját a rendszerváltás utáni magyar irodalomtudományban ugyanis mélyen meghatározta Szegedy-Maszák realizmuskonceptiója, melynek példaként elsősorban a szerzőt mutatta fel. Érdeemes azonban megvizsgálnunk a realizmus korabeli magyar fogadtatását is, hiszen épp az életmű kialakulásának idejére estek a magyar irodalmi közösség első vitái az irányatról. Feltételezésem szerint a Keményt ért hatásokból és őt foglalkoztató kortárs vitákból kiindulva pontosíthatjuk elképzeléseinket e korai művéről és további szempontokat kaphatunk megközelítéséhez.

Árnyalhatja a regény interpretációs lehetőségeit az is, ha a történelmi regényről, illetve a múlt irodalmi ábrázolásairól kialakult legújabb elméleteket vetítjük rá szorosan a szövegre. Hipotézisem szerint a *Gyulai Pál* történelemfilozófiai és politikaelméleti konklúzióinak szellemtörténeti kontextusba helyezett vizsgálata tanulságokkal szolgálhat a szerző későbbi műveinek hasonló irányokból történő felfedezéséhez.

Zámbó Bianka

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola

A líra peremvidékének szüksézsavúsága, avagy a rövidvers és rokon műfajainak vizsgálata

Előadásom fő célkitűzése a líra peremvidékén meghúzódó rövidvers műfajának feltárása, valamint azzal párhuzamosan e minimalista szövegek líraként olvashatóságának vizsgálata. Mitől lesz valami vers? Hány karakter szükséges hozzá, hogy egy szöveg képes legyen megütni a ritmus mércéjét? Milyen verstípusok, műfajok járnak hasonlóképp a líraiság minimumának határán? Miképp kísérlik meg a vizualitás eszközeivel elérni a kontextus pótlást? Ilyen, és ehhez hasonló kérdések mentén fogom megvilágítani a rövidvers műfaja mentén felvetődő líraelméleti kérdéseket.

A kontextus nélküli, illetve dekontextualizált rövidversek több, alapvető líraelméleti kérdést is fölvetnek. A kifejezésforma tömörsége miatt formai szempontból is indokolt lehet a rövidvers elnevezés, ugyanakkor a cím nélküli egysoros és még inkább az egyszavas darabok esetében felvetődik a versszerűség kérdése. Nyilvánvaló ugyanis, hogy verses szöveg létezhet poétikai funkció, költőiség nélkül is. De az, hogy létezhet-e költészet versszerűség nélkül, hogy a vers minimális feltételrendszereként értett ritmus és sorképzés hiányában beszélhetünk-e líráról, az korántsem ilyen egyértelmű. A szemantikai tagoltsággal interferáló ritmikai szegmentáltság mint a vers kompozíciós elve ugyanis az ilyen típusú szövegekben nem érvényesülhet, mert belőlük hiányzik a szegmentumok (versszakok, verssorok, verslábak, ütemek, rímek) egymásra-vonatkozathatóságának feltétele. Líraként olvashatóságuk, költészet voltuk zálogát nem is annyira itt, sokkal inkább a szövegek metaforikusságban érdemes keresnünk.

Korábbi, A „Kéz és láb nélküli” költészet. Weöres Sándor, Oravecz Imre és Simon Márton rövidversei (egysorosok, kétsorosok, polaroidok) című tanulmányomban a műfajként tételezett rövidvers, illetve a kontextus nélküli költészeti hagyomány magyar líratörténeti továbbélését vizsgáltam. Feltételezésem az volt, hogy Weöres Sándor egysoros, Oravecz Imre *Héj* című kötetének kétsoros és Simon Márton *Polaroidok* című kötetének számozott rövidversein keresztül kijelölhető ennek a későmodernről a posztmodernbe tartó műfaji irányvonalnak a több szempontú feltárása. A jelzett időszak magyar nyelvű rövidverseinek kijelölésénél csak az említett három szerző ide sorolható szövegeivel foglalkoztam, azonban kutatásom végéhez érven világossá vált számomra, hogy sokkalta gazdagabb az ide sorolható művek tárháza, mint amennyit számba vettem. Ennélfogva jelen kutatásomban a tágabb kontextus feltárását tűztem ki célomul, így a rövidvers műfajának megközelítésére a koan, az epigramma, az aforizma, az epitáfium, illetve a haiku felől teszek kísérletet.

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLOGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Zászkaliczky Réka

Eötvös Loránd Tudományegyetem, angol nyelv és kultúra – magyar nyelv és irodalom tanára

A kívülállás és az átmenetiség poétikája Krúdy Gyula *Mit látott Vak Béla szerelemben és bánatban* című regénytörredékében

Krúdy Gyula *Mit látott Vak Béla szerelemben és bánatban* (1921) című regénye a bécsi Új Könyv folyóiratban jelent meg, közlése azonban a hetedik folytatás után megszakadt, ezért hosszú időn keresztül nem került kiadásra. A szélesebb olvasóközönség számára a Magvető Kiadó Krúdy-sorozata tette először hozzáférhetővé *Mákvirágok kertje* című gyűjteményében 1961-ben, tehát évtizedekkel a folyóiratkiadás után.

A regénytörredék jelentőségére a '80-as évek végén Dérczy Péter hívta fel a figyelmet Krúdy elfelejtett regénytörredéke című tanulmányában, hangsúlyozva, hogy előtte csak Czére Béla foglalkozott a szöveg részletesebb elemzésével. Dérczy törredékes volta ellenére is kitüntetett jelentőséget tulajdonít a regénynek Krúdy életművében belül: „[...] a *Mit látott Vak Béla*... Krúdy egyik legjelentősebb műve, sőt, a *Boldogult úrfikoromban* című regénye mellett az életmű főműve is lehetett volna, ha szerzője befejezi. A törredék még ebben a formájában is az életmű kiemelkedő alkotása, s több jel is arra vall, hogy Krúdy tudatosan annak is szánta; mintegy addigi pályája összefoglaló művének [...]” Bár a regény recepciója az elmúlt évtizedekben sem lett kifejezetten gazdag, értelmezéseinek mindegyike poétikai szempontból meghatározónak tartja a művet, többnyire erős metaforizációját állítva középpontba.

Előadásomban a kívülállás és az átmenetiség poétikája mentén, három fő szemponton keresztül kívánom bemutatni Krúdy művét. Először Vak Béla flâneur-szerepét vizsgálva, aki többek között a Budapest fejlődésével párhuzamos erkölcsi züllést szemléli, valamint aki folytonos utazásai során végig otthon és otthontalanság határán mozog. Ezután a főszereplő megvakulásának helyszínén, Mózon keresztül az élet és halál között húzódó térrel foglalkozom, melynek megkonstruálása során a szöveg keveri fikció és valóság elemeit. A regénytörredék ezen részében Krúdy a gótika, illetve a romantika hagyományából is merít, melyek segítségével főként a mágia és a groteszk kellékeit használva beszéli el a látás elvesztését. Végül a vakság metaforizációját elemzem, mely létállapotban a vakember megtapasztalja a „sehol nem levés” átmenetiségét: „egy sajátos ponton állott, távol a való élettől, távol a nyugodt megsemmisüléstől, amilyen stáció lehet az anyaszentegyház tanítása szerint a purgatórium a mennyország és a pokol között.”